

Ҳодим Намангоний

**ТАНЛАДАН
ЎЗГАРАД**

*ЎзССР Давлат бадиий адабиёт нашриёти
Тошкент — 1964*

Ўз
Н 73

Наширға тайёрловчилар.

А. ТУРСУНОВ
А. ХАЛИЛБЕКОВ

Нодим.

Танланган шеърлар. Т., Ўзадабийнашр. 1964.

88 бет. Тиражи 15 000.

Надим. Избранные стихи.

Ўз1

ШОИР НОДИМ НАМАНГОНИЙ

Сулаймонхўжа Улуғхўжа ўғли Нодим 1844 йилда (ҳижрий ҳисоби билан 1260, «наҳанг» йилида) Наманган шаҳрининг Жоме (ҳозирги Байналмидал) маҳалласида ўқимишли оилада туғилди. Унинг отаси Улуғхўжа Зокирхўжа ўғли Намангандаги Саидқулбек мадрасасида бир неча йил мударрислик қилган. Сулаймонхўжа бошланғич маълумотни уйда олиб, сўнг Саидқулбек мадрасасида таҳсил кўрган.

Нодим ёшлигиданоқ адабиётга, санъатга қизиқади. Айниқса, мадрасада ўқиб юрган пайтларида ўзбек, форс-тожик, озарбайжон классик шоирларининг асарларини зўр иштиёқ билан мутолаа қилади.

Сулаймонхўжа кейинчалик Эшонбобоҳон лақаби билан машҳур бўлган. У хушмуомала, очиқ қўл, бир бурда нонни ҳам биров билан баҳам кўрадиган меҳмондўст киши, бирмунча эркин фикрли шоир ва уста хаттот сифатида танилган. Нодимда шоирлик таланти жуда эрта уйғонди. Классик адабиётни доимий мутолаа қилиш натижасида бу талант ғоявий-бадий жиҳатдан тобора такомиллаша борди. Айниқса, ўзбек демократик адабиётининг етакчи намояндалари — Муқимий, Фурқат ва Завқий билан дўстлик ва адабий ҳамкорлик Нодим ижодида демократик йўналишнинг кучайишига сабаб бўлди.

Муқимий деярли ҳар йили қовун пишиғи пайтларида Наманганга келиб, Нодим уйда меҳмон бўларди. Шунда Намангандаги кўзга кўринган шуаро аҳли Нодим уйига тўпланар, адабий мажлис уюштириларди. Шунинг учун ҳам Муқимий Нодимга ёзган «Жавоб руқъаи Нодим Намангоний» деган мактубида:

Қолган эрконмиз ёмон ўрганишиб,
Сиздан ажраб бизда камдур хўрду хоб.

деган эди.

Нодим ҳам Қўқонга кўп борган, у ердаги адабий ўтиришларда қатнашган. Унинг 1887—1889 йилларда Муқимий билан бирга Тошкентда бўлганлиги маълум.

Нодим 1909 йил Наманганда вафот этган.

Нодим ижоди шу вақтгача ўрганилмаган. Бу иш эндигина бошланди. Нодимнинг ўғли Мусалламхон Бобохонов унинг ижодини ўрганувчиларга катта ёрдам кўрсатаётир. Унда шоирнинг ҳаёти ва ижодий фаолиятига доир кўпгина маълумотлар бор.

Мусалламхон Бобохонов 1881 йилда туғилган. 1928 йилдан бошлаб, 30 йил давомида совет идораларида ишлаган. Ҳозир у пенсионер.

М. Бобохонов Муқимий ва Завқийлар билан 1890 йилларда танишган, уларнинг Намангандаги, қисман, Қўқондаги адабий ўтиришларида иштирок этган.

Нодимнинг қўлёзма «Девон»и (тўғрироғи, баёзи) М. Бобохоновнинг қўлида сақланади. «Девон» асосан ўзбекча ва қисман форсча шеърлардан иборат. Уни шоирнинг ўзи тартибга солган. «Девони Нодим»нинг бир нусхаси Ўзбекистан ССР Фанлар академияси Шарқшунослик институтида сақланади. (Инвентарь номери 4179.) Нодимнинг шеърлари баёзларга ҳам киритилган.

Шоирнинг 1902—1903 йилларда тушган фотосурати ҳам сақланиб қолган.

Нодим шеъриятда классик адабиётимиз анъаналарини давом эттирди. Жомий, Навоий, Нодири каби шоирлар ижодини пухта ўрганиб, уларнинг ғазалларига мухаммаслар боғлади. Замондошларидан Муқимий, Фурқат, Завқий ва наманганлик Хилватий, Шавқий, Ибрат каби прогрессив руҳдаги шоирлар билан адабий ҳамкорликда бўлди. Бу ҳамкорлик биргаликда шеър ёзиш, бир темада қалам тебратиш, мушоара ёзиш, бир-бирининг ғазалларига мухаммаслар боғлаш кабиларда кўринади. Нодим билан Муқимий ва Фурқатлар ўртасидаги дўстлик, адабий ҳамкорлик шу даражага бориб етган эдики, ҳатто уларда бир-бирларига мазмунан ўхшатиб ёзилган шеърлар ҳам учрайди.

Нодим ижоди тематик ва жанр эътибори билан анчагина бой. Унинг адабий меросида ҳажвий асарлар (сатира, юмор) ва лирик шеърлар катта ўрин тутади. Шунингдек у, традицион сюжет асосида, лекин анчагина ихчам қилиб «Лайли ва Мажнун» достонини ёзган ва «соқийнома»лар ижод қилган. Нодим маърифатпарварлик характерида ҳам бир қанча шеърлар яратган. Шоир ҳажвий асарларида ўзи яшаган — эксплуатация ва зулм ҳукмрон бўлган замондаги ҳаёт картиналарини реалистик асосда чизиб берди. «Мақсуди аларни сийму зардур», «Ғалати», «Шикоят пахта», «Хит қилди», «Дар мазаммати замона» сингари сатирик шеърларида ўз давридаги ҳақсизликни, бойлар, маҳаллий амалдорлар, чор чиновниклари ва руҳонийларнинг жирканч башараларини очиб ташлади.

Маълумки, эксплуататор синф вакиллари ва уларнинг ҳомийлари бўлган руҳонийлар камбағалларни эзиш ҳисобига бойлик тўплайдилар. Уларнинг мақсади битта — қайси йўл билан бўлса ҳам бойлик орттириш. Бу йўлда улар ҳар қандай пасткашликдан, фирибгарликдан ва қабихликдан қайтмайдилар. Нодим «Мақсуди аларни сийму зардур» мухаммасида уларнинг ана шу жирканч мақсадларини фош қилди.

Нодим феодал хонликларининг ёвузликларини кўрган, ўзаро қирғинлик урушларининг гувоҳи бўлган эди. Шоир бу урушлардан кузатилган мақсадни тушуниб етди:

Шаҳларки жаҳонни айлагай танг,
Бир-бирига қилиб ситез ила жанг,
Юргай неча милу неча фарсанг,
Қилмай бу юришда ном ила нанг,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Шоир савдогарчилик билан шуғулланувчиларни ҳам сатира қамчиси остига олади. Эксплуататор синфларнинг ҳомийлари бўлган қозилар, шайхлар, муфтилар ва бошқа руҳонийларнинг мақсадларини фош қилади:

Ул шайхларики бериёдур,
Сажжодада соҳиби ридодур,
Жаҳрии хужаста порсодур,

Кўп халққа пиру пешводур,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Шоир бу шеърда феодал ва колониал тузум даврида фикру зикри бойлик тўплашдан иборат бўлган ҳукмрон синф вакилларининг ҳақиқий башараларини очиб бера олган.

Нодимнинг «Ғалати» мухаммаси жуда кўп масалаларни ўз ичига олади. Айниқса, шоир замонасидаги сайлов можаролари ҳақида ёзилган сатрлар жуда характерлидир:

Эл этиб мансаб учун бир-бирига жангу талош,
Ёрилиб фурсати сайловда кўп кўз ила қош,
Берибон ришва бўлур қозню аллома тарош,
Пул олиб макру ҳиял бирла қилар айши маош,
Бўлди аҳволи тамомий Намангон ғалати.

Нодим яшаган даврда меҳнаткаш халқнинг асосий кўпчилигини ташкил қилган деҳқонларнинг ҳаёти, айниқса меҳнати жуда оғир эди. Нодим тили билан айтганда, «Омборинг ичра ғалла кўп бўлса, ақча ёнда» яхши-ю, лекин муҳтож кишилар учун деҳқончилик ғоят оғир иш ҳисобланар, ғалла «Анқони тухмидур бу муҳтожи нотавонда» эди. Енгил саноат шохобчаларининг пайдо бўлиши билан пахтачилик ривожлана борди. Аммо бу ҳол камбағал деҳқонлар тирикчилигини янада мушкуллаштирди. Нодим «Шикоятти пахта» мухаммасида ана шу қийин аҳволнинг реалистик картиналарини чизади:

Бир неча камбағаллар авқотин ўткузолмай,
Қишлик маошларини асбобини тузолмай,
Ҳар кимсадин олиб пул, мингдин бирин узолмай,
Пахтага пул кўториб, вақтида етказолмай,
Орқасида маҳосил, деҳқончилик товонда.

Ҳақиқатан ҳам, ўша замонда қарзлар, турли-туман солиқлар камбағал деҳқонларни гаранг қилиб қўяр эди. Шоир улар бошидаги ана шу оғир кулфатларни ҳис қила билди. Шеърда пахтафурушлар, савдогарлар, заводчи бойлар ўртасида ўзаро рақобат кучайиб, уларнинг кўпи синабошлаганлигини айтиб масхара қилди. Шунингдек, ў, «икки кўзи шилонда» бўлган сўфиларни,

«фикри танур ичинда, андишаси қозонда» бўлган жигилдон бандаларини ҳам қаттиқ ҳажв қилди. Шеърнинг охирги бандидаги «Айёми навжувонлиғ хайф ўтди, яхши фурсат» мисрасидан маълум бўлишича, бу шеърни шоир кексайганида ижод қилган.

Нодим «Хит қилди» шеърида қишнинг шиддати, қатқалоғи, лойию, қоридан хит бўлганлигини кўрсатиши билан бирга, ўз давридаги камбағал бечораларнинг оғир аҳволини тасвирлайди. Улар бошига тушган кулфат ва машаққатларни баён қилади:

Утун ҳўл, шамъи тийра, уй совуқ, тўн йўқ, табаҳ
кўрпам,
Пулим кам, эҳтиёжим кўп — булар ночор хит қилди...

Бу қийинчиликлар устига қимматчилик ҳам авжига чиққан эди:

Халойиқни бу йил аҳволи танг ўлди маншатдин,
Бўлиб қийматчилик, бу нархи беҳамвор хит қилди.

Бу ҳам етмагандек, амалдорлар турли йўллар билан камбағал халқнинг бор буд-шудини юлиб олар эдилар:

Солибон уй пули, ўлпон, земискаю қоровул пул,
Келибон эрта-кеч истаршин, амлакдор хит қилди.

Шоир Махмур ўзининг машҳур «Ҳафалак» шеърида Қўқон хонлиги замонида қишлоқларнинг хонавайрон бўлганлигини, бунинг устига қишлоқ халқи турли хилдаги солиқлар ва жабр-зулмлар остида эзилганини тасвирлаган эди. Нодим ана шу шеърга мухаммас боғлаб, ўзининг Махмур билан ҳамфикр эканини кўрсатди. У 8 банддан иборат бу мухаммасда ўша даврдаги қишлоқ халқининг ачинарли аҳволини янада мукамалроқ тасвирлади.

Шоир «Йигчи халифанинг ҳажви» шеърида Дукчи эшоннинг макри ва ифвогарлигини қаттиқ қоралади.

Нодимнинг юмористик асарларидан «Безгак» шеърини ва Муқимийнинг «Кўсамен» шеърига боғлаган мухаммасини кўрсатиш мумкин. «Безгак» шеърида халққа ҳеч қандай медицина ёрдами кўрсатилмайдиган ўша замон шароитида бу дарднинг кишилар ҳаёти учун хавfli касаллик бўлганлиги кўрсатилади.

Нодим рус халқининг илғор маданияти ва техника-сига юқори баҳо берди. Шоир 1899 йилда Самарқанд — Бухоро—Тошкентга саёҳат қилди. Шу саёҳатдан олган таассуротларини шеър билан ифода қилади. Саёҳатно-манинг бошидаёқ шоир рус техникасига қойил қолган-лигини айтади:

Ибтидо туштум вагонга мен бориб Хўқанддин,
Турфа санъатким мисоли гумбази даввордур,
Сув била ўт ихтилотидин топиб қувват баса,
Бу ажабким, барқ янглиғ тезу хушрафтордур.

Шоир паровоз ва вагонларни ана шундай таъриф-лайди. Сирдарё устидаги кўприк ҳам Нодимни ҳайрон қолдирди. Бу тўғрида:

Бу Али Синоу Суқрот ила Луқмони ҳаким,
Фикру тадбири-ла тарҳин топмоғи душвордур,—

деб ёзади.

Тошкентда гимназияни бориб кўрган шоир бу ер-даги таълим усулига, ўқитилаётган дунёвий илмларга юксак баҳо беради:

Бўйла ҳикматхона гимназияни кўргач, дедим:
— Офарин, минг офарин, бу илм бир асрордур.

Бу саёҳатнома Нодим ижодида алоҳида аҳамиятга эгадир. Шоир бу асари орқали Фурқат изидан бориб, илғор рус фани, техникаси ва маданиятини тарғиб қи-лувчи маърифатпарвар шоир сифатида майдонга чиқди.

Нодим ўз асарларида «вагон», «кучер», «жужур», «машина», «магазин», «лавка», «истаршин» («старши-на»), «закон» каби русча сўзлардан ҳам фойдаланган. М. Бобохоновнинг айтишига қараганда, Нодим рус ти-лини дурустгина билган.

Шоир Нодим форс тилида ҳам шеърлар ижод қил-ган. Шеърятда Навоний, Жомий, Фузулий каби устоз шоирларнинг ижодий меросидан ҳам баракали фойда-ланди. Барча ижод кишилари кўнглига илҳом солган чин инсоний муҳаббат Нодим лирикасининг ҳам асосий темаси бўлиб қолди. Шоирнинг лирик қаҳрамони ишқ йўлида азоб чекишга, ҳатто жондан ҳам кечишга тайёр:

Дедиким:— Ишқ бозорида савдо жондин ўтмоғлиқ,
Дедим:— Садқанг бўлай, эй ёр, бу иш менга осондур.

Меҳр — вафони юксак қадрлаган шоир ҳижрон азобларини ҳасрат ва ўкинч билан баён қилади:

Биров кўрган эмас ҳижрон ғамидин зор мен янглиғ,
Ғаму дарду ситам тиғи била афғор мен янглиғ.

Шоир севгили ёрнинг фақат ташқи гўзалликларини таърифлабгина қолмайди, балки уни инсонга хос энг яхши сифатларга эга бўлган киши сифатида тасвирлайди. Шоир лирик шеърларига ҳам ижтимоий мотивларни сингдириб юборади. Унинг шеърларида «Давр жабридин юрак-бағрим тўла қон келмишам», «Давр зулму жабридин ҳасрат қилолмай доғман», «Замон жабридин тоқатим тоқ бўлуб, паноҳ истабон сенга келдим бу кун», «Кўрма ҳаргиз... қозию муфтию риёли шайхлар дийдорини» сингари мисралар кўп учрайди.

Шоир ўз ватанини жондил билан севар, унинг табиатидан завқланар эди. У, табиат гўзалликларини, кўркам манзараларни эҳтирос билан тараннум этади. Буни шоирнинг «Баҳор айёми келди» ғазалидан кўриш мумкин:

Баҳор айёми келди, дашту саҳро лозазор ўлди,
Замину сабз, гулшан тоза, ер ойинавор ўлди,
Кўтарди қумрию булбул фиғону нола ҳар ёндин,
Басе ҳусну назокат сарви гулдин ошкор ўлди.

Бу байтлар она юртнинг кўркам манзараларини ўқувчи кўз олдида ёрқин бўёқлар билан чизилган расм сингари гавдалантиради. Бу ғазал пейзаж лирикасининг энг яхши намуналаридандир. Шоир кишиларни ҳаёт завқини суришга, табиат гўзалликлари ва нози-неъматларидан бахраманд бўлишга, ҳаётни хушчақчақ ўтказишга чақиради.

Шоирнинг Ватанга бўлган муҳаббати унинг «Диёримдан» ғазалида аниқ кўринади. Бу ғазални шоир ватандан жудоликда юрган, дўстлардан узоқда яшашга мажбур бўлган вақтларда ёзган бўлса керак. Ғазал шундай мисралар билан бошланади:

Эрур кўнглум паришон, токи айрилдим диёримдан,
Диёрим йўқки, ёру ошною ғамгузоримдан.

Нодимнинг кўпгина ғазаллари ўйноқи, равон вази билан ёзилган. Улар ўқишга осон, ёқимли ва оҳангдор. Унинг шеърларида оригинал бадиий воситалар, ажойиб ўхшатиш ва истиоралар жуда кўп. Булар шеърнинг бадиий таъсирчанлигини кучайтиради, уларни тагин ҳам жозибадор қилади. Булар Нодимнинг моҳир санъаткор сифатида ўз шеърларининг ҳам ғоявий, ҳам бадиий жиҳатдан пишиқ бўлишига жиддий эътибор берганлигини кўрсатади.

Нодим дунёқарашини тўлароқ тушуниш учун унинг 1890 йилда Авлиё ота (ҳозирги Жамбул)дан ўз рафиқасига ёзган саломномаси («Мактуби муҳаббат услуб»)га тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқдир.

Феодал одатлари тўла амалда бўлган даврда хотин-қизларга жуда паст назар билан қаралар, улар ҳар томонлама хўрланар ва камситилар эди. Бойлар, амалдорлар, қозилар, эшонлар учун учтадан-тўрттадан хотин олиш шариат йўли билан қонун тусига киритиб қўйилган эди. Шундай шароитда Нодим ўз рафиқаси Зебунисога қуйидаги меҳр-муҳаббатга тўла илиқ мисраларни ёзган эди:

Муҳаббат жаҳонида бир тоза боғ,
Менинг рўзғоримда ёнган чироғ...
Салом, эй мен хастанинг ҳамдами,
Салом, эй ҳарими, кўнгул маҳрами.

Бу саломномада Нодимнинг прогрессив кайфиятини кўрсатувчи яна муҳим бир мисра бор: шоир қозоқ аёлларининг паранжи-сачвонсиз, очиқ чеҳра билан юрганликларини тасвирлаб: «Тамомининг бойвуччаси бениқоб»,— деб ёзади ва бунга ўзининг хайрихоҳ эканлигини ифодалайди.

Нодим асарлари ўзининг мазмундорлиги, ғоявий йўналиши, ўз давридаги ижтимоий қарама-қаршиликларни бир мунча тўғри акс эттира олиши, халқчиллиги, бадиий қуввати жиҳатидан ўзбек демократик адабиёти хазинасига қўшилган ҳисса деб баҳоланишга лойиқдир.

А. ТУРСУНОВ,
А. ХАЛИЛБЕКОВ.

ҲАЖВИЁТ

* * *

Гар подшоҳи тамоми кишвар,
Хуршид лиқоу тож барсар,
Соҳиб ҳашаму лиову ханжар,
Дороу Фаридуну Скандар,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Ул зумраки зӯр паҳлавондур,
Ҳар жангда тиғи хунфишондур.
Ғайратда шажеу арслондур,
Ханжарлари тезу жонситондур,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Ул шайхларики бериёдур.
Сажодада соҳиби ридодур,
Жаҳрии хужаста порсодур,
Қўп халққа пиру пешводур,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Қуззотки, шаръининг амири,
Дин чархини бир маҳи мунири,
Мазлуми шикаста дастгири,
Минг хавфу хатар миҳан асири,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Муфтики қаламкаши замона,
Туну кун ани жойи қозихона,
Хат битмоқ аларга жовидона
Ижрои шарияти баҳона,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Ҳар аҳли мударрису муаллим,
Айлар ҳама элга дарс таълим,
Е аҳли ҳакиму ё мунажжим,
Бордур бу замона ичра, билким,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Савдогари ашрафи жаҳонгард,
Қилғон ватанини кўнглиға сард,
Рухсораси фикри бобида зард,
Ташвиш ила умри ғусса парвард,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Бу жумла сароншин дўкондор,
Саррофу саҳобу аҳли нажжор,
Бу пахтачию тарозубардор,
Ҳар касбки ушбу даҳр аро бор,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Ҳар сарв қадикки дилрабодур,
Даҳр аҳлиға офату балодур,
Киприклари ўқу қоши ёдур,
Шерозаи базми хуш адодур,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Мутрибки эрур баче хушилҳон,
Лаҳнида олур кўнгул, берур жон,
То субҳи суруд этар фаровон,
Элдин олибон суботу сомон,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Созандан дилнавозким бор,
Қонун ила қўлга олса сетор,
Бўлғай нағамотлар падидор,
Таъсирида сеҳрдур намудор,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Ул жамъи мусофири паришон,
Автон ғамидан жигарлари қон,
Ошифта дилу асири ҳижрон,
Гурбатда ноҳийф ўлуб, чекиб жон,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Деҳқон эли айлағай зироат,
Тун-кун чекибон жафою меҳнат,
Сарф айлаб анга куч ила қувват,
Бу хирпадин, эй завил басорат,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Саҳрони кезар ҳамиша сайёд,
Сайд айламоқ анга бўлди муътод,
Гаҳ тоғ узадур мисоли Фарҳод,
Бу саъиларидин, эй неку зод,
Мақсуди аларни сийму зардур.

Шаҳларки, жаҳонни айлағай танг,
Бир-бирига қилиб ситез ила жанг,
Юргай неча милу неча фарсанг,
Қилмай бу юришда ном ила нанг,
Мақсуди аларни сийму зардур...

Бир зумрани халқ дер қаландар,
Кезгай ҳама ҳол баҳр ила бар,
Илгида асоси хирқа дарбар,
Эй дўст, билингки, билмуқаррар,
Мақсуди аларни сийму зардур.

* * *

Бўлди авзон замона била даврон ғалати.
Расм оин била атвори ҳар инсон ғалати.
Муфтию аъламу қозию қаламдон ғалати.
Кийиму лафзу ёзув, лампаю шамдон ғалати.
Лампаю печкаю курсию кайвон ғалати.

Кўчаю кўйда фанор равшану йўллар сангин,
Беибо жумла тарантос ила избошнишин,
Беҳаё кўчада бебок очиб элға жабин,
Тенг ўлуб олим ила жоҳил, ёлғон била чин,
Бир-бирисига қилиб ҳар киши бўҳтон ғалати.

Еш йигитлар кезибон лавкаю ҳар раста аро,
Қўлида шишаю оғзида куфр ила наво,
Хар каби ҳанграшибон шаҳарни айлаб ғавғо,
Йўқ улар юзларида ҳеч дами шарми-ҳаё,
Бўлубон хар каби, ўтгай ҳама хандон ғалати.

Эл этиб мансаб учун бир-бирига жангу-талаш,
Ерилиб фурсати сайловда кўп кўз ила қош,
Берибон ришва бўлур қозию аллома тарош,
Пул олиб макру хиял бирла қилур айши маош,
Бўлди аҳволи тамомий Намангон ғалати...

Баъзи даъво чўзилур неча ою неча йил,
Муддаи бирла бўлур хасм бу эҳмол ила сил,
Муфтии можину суллоҳ вакил хили далил,
Пулу молини қилур ғорат, ўзин зору залил
Тўлдурур ақча била киссаю ҳамён ғалати.

Халқда тухмату бўҳтон, хусумат бисёр,
Даъвий кизбу аноният афсоди шиор,
Ҳақи мардумға қилиб зуъмлик ила инкор,
Қизитиб маҳкамалар ичра дамо-дам бозор,
Бўлди суллоҳу вакил зумраси шайтон ғалати...

Аҳли зиндиқу зино эгнида кимҳобу самур,
Остида аблақи ҳуш гашту тарантосу кўчур,
Баъзиси растаю шаҳар ичра бўлиб гоҳи жужур,
Хамр ичиб, маст бўлуб, зоҳир этиб кибру ғурур,
Фисқ жойиға бориб бўлғуси меҳмон ғалати...

Сайланг элликбошиға одами донолардин,
Мунсиф, аҳли хирад, кўнгли мусавфолардин,
Содиқулқавли расо, марди тавонолардин,
На гадо табъи жафокор ҳаюлолардин,
Гар ёмон сизга бўлур доғ ила армон ғалати.

Саъй этинг, мингбоши то соҳибн эҳсон бўлғай,
Халққа марҳамату лутфи фаровон бўлғай,
Фуқаропарвару одил, ўзи чаққон бўлғай,
Юртнинг аҳли била бир тану бир жон бўлғай,
Бўлса хайрот тариқида шитобон, ғалати.

Ахтаринг қозиға бир аҳли диёнат бўлсун,
Олиму хўб, боинсофу фатонат бўлсун,
Элга анфоси ани субҳи саодат бўлсун,
Наки бир омни сармашқ залолат бўлсун,
Токи бўлманг, фуқаро, усру пушаймон ғалати.

Топсангиз яхши киши қўймай амалдор қилинг,
Шаръи бўстонин ани даврида саршор қилинг,
Мадад айланг ишига, лутф ила исор қилинг,
Гардани жонға ани сўзини тумор қилинг,
Сизга то бўлғуси ул яхши ниғаҳбон ғалати.

Оҳ, афсуски, бундоғ кишини ахтармай,
Яхши, инсофлик одамни бу мансабга демай,
Порау ришва олиб сайлагани бир чигатай,
Ҳўнгўзал, гунгу саранг ила нодону мамай,
Кўрмаган бўйла киши дийдан даврон ғалати...

Йиғилиб бир неча жаллоб шарорат пеша,
Кам этиб жангда олур пахтани беандеша,
Беҳи бунёди диёнатга урубон теша,
Қолмайин зарраи инсоф алардин реша,
Қилдилар дину диёнатга нуқсон ғалати.

Чийстойга кўториб пул нечалар бекенгош,
Мошина бирла пирис устида кўп жангу талош,
Еб чигит очлиғидин, ўрнига ул нон ила ош,
Аралаш пахтасиға авсату адно ила бош,
Рад қилиб ўрус ани, бўлди пушаймон ғалати.

Аҳли дўкону саро фикри ҳаво бирла ҳавас,
Дом бу зийнат ила зеби жаҳонға побас,
Зикри савдои Қизилжар бирла Маскову Адас,
Охират амрини ёд айламайин ҳеч нафас,
Айлади муътақиди шаръини вайрон ғалати.

Баъзилар хизмати пир этмайин эшон бўлди,
Хонақоҳлар тузатиб носихи даврон бўлди,
Воизи халқи Баҳоваддини Турон бўлди,
Наъра тортиб кўпикки оғзида уммон бўлди,
Топди бу тарзи била ризқини осон, ғалати.

Яхши от узра миниб, саллани харроти қилиб,
Сўфий харкалла бас орқаю олдида елиб,
Гоҳ мастона бўлуб, ҳар қадамида йиқилиб,
Ўзин у хомтамаъ муршиду аллома билиб,
Бузди оламни солиб шўришу тўфон ғалати...

Пишқарон устидадур қутби Увайси қарани,
Анга етган эди султони русул пираҳани,
Сарви бўстони валоят нуқабойи ёсумани,
Мабдаи нур эди файзи илоҳи чамани,
Табиатлар била синдурди бу дандон ғалати.

Кўҳ ичинда Боборусто зиёрат жойи,
Поччани тоғи аро гулгула солган сойи,
Даври гулшан ҳама сар сабзи фараҳ афзон.
Тузalur борса агар анга сили савдойи,
Очилон гуллари хушбўю ҳар алвон ғалати.

Шаҳри Косонким эрур мазҳари анвори худо,
Мадфани қутби шаҳиду уламою фузало,
Ери сарсабзи зумуррадгун хуш боду ҳаво,
Тажри минтахтихал анҳор мусаррад афзо,
Санъати бирла этибдур ани яздон ғалати.

Тўрақўрғон ери хушнашъа эрур пасту баланд,
Аксари халқи закитаъб, муҳаббат пайванд,
Сой ила мадрасаи Қози халойиққа писанд,
Чарх бўйнига шипи арки солур эрди каманд,
Чуғз вайронаси, энди ҳама вайрон ғалати...

Аҳли фазлу шараф шайх ила муллоси кўп,
Дилнишин мадрасан хушфайзи мусаллоси кўп,
Ҳофизу мутрибу хушлаҳжаю раъноси кўп,
Турфа бозори, саро, растаю колоси кўп,
Арки олию миноп ~~важмай~~ ~~ваҳон~~ ғалати.

Марғинонни аруси жумлаи балдон дерлар,
Тахти оромгахи бир неча султон дерлар,
Баъзилар бониси Искандари юнон дерлар,
Шуҳадо бирла вали анда фаровон дерлар,
Марқади Хўжамаоз осари даврон ғалати.

Анда бир боғи фараҳбахш гулистон бордур,
Гулшани тозаю ҳар даврида бир турфа қасур,
Ҳамма ашжори хиёбон самаротидин пур,
Рашк фирдавси барин мужиби минг завқи ҳузур,
Айлағон ҳафсаладин Ҳожи Охунжон ғалати.

Сим эрур турфа фараҳбахшу васи ҳамвор,
Кўчалар рост, хиёбони қасури бисёр,
Боғи гулзорлар атрофида сойи, анҳор,
Магазин, лавкалари олий мудаввар бозор,
Сўнгра Аввал била ул мавзуи Чимён ғалати...

Андижон — кўҳна вилоят ер, ғаллоти кўп,
Уламою фузало буқъайи хайроти кўп,
Обшору фараҳ ангез мазороти кўп,
Боғ-бўстонлари, Хоконда зирооти кўп,
Бобо Саъдидину Мирпўстуну Хокон ғалати.

Ўшким юртлар аросида ажаб файз осор,
Ери сарсабзу зумуррадгуну даври кўҳсор,
Ҳазрати Осаф эрур қутби тамоми мазор,
Тажрии минтахтихал анҳор каромат осор,
Тоғ ҳар ёндин ўлур анда намоён ғалати.

Қорасувдин нари тоғ устидадур чашмаи хўб,
Манбаи кибрити ахмар ани хосияти кўп,
Халқ ул чашмани Айюбга айлар мансуб,
Суви кўп гарму гуворо ани маҳбуби кулуб,
Илалу дарди мафосиллара дармон ғалати.

Бу мухаммаслар эрур гарчи маонидин дур,
Бир ҳикоят эрур халқни айлар масрур.
Бўлса гар зумраи аҳбобға ногаҳ манзур,
Этмагай Нодими маҳзунни дуодан маҳжур,
Умрини зое этиб айлади хисрон ғалати.

* * *

Экмак экин кўмаксиз, эй дўстлар, гумонда,
Онборинг ичра ғалла кўп бўлса, ақча ёнда.
Анқони тухумидур бу муҳтожи нотавонда,
Осон эмас, биродар, деҳқончилик жаҳонда,
Харжию зўру бозу даркор ҳар замонда.

Ҳарёна совурусан қўлда на бўлса мавжуд,
Жонингни ўртагайсан меҳнат ўтиға чун уд,
Аҳлу аёл — барча бошдин оёқ кир-олуд,
Қўш, аробаю от, ағдармаю тараддуд,
Тишу омоч-туркиш, авқоти чарчагонда.

Кўп жустужў керакдур деҳқончилик ишига,
Езида ер пишитгай, гўнг тошигай қишига,
Қолгай неча замонлар оламини ташвишига,
Бугдойни дема осон ҳосил бўлур кишига,
Таҳ йилда бўлмаё ул ҳам деҳқон қолур зиёнда.

Экмакка пахта тухмин кўп боғлар бузулди,
Сахрою даштларда ҳангомалар қурулди,
Бир неча сарою ҳавли чигитга тўлди,
Бу пахтаи амиркон нархи зиёда бўлди,
Мундин бўлак амал йўқ яхши била ёмонда.

Ғаллотларга бўлди нархи баҳода фойиқ,
Кўп одам экди пахта ўз қувватига лойиқ,
Бу йўлда сарф айлаб илгидагин алойиқ,
Ёмғири бемаҳалдин қўрқиб ҳама халойиқ,
Қиш эрта тушмагай деб кўзлари осмонда.

Бир неча камбағаллар авқотин ўтқузолмай,
Қишлик маошларини асбобини тузолмай,
Ҳар кимсадин олиб пул, мингдин бирин узолмай,
Пахтага пул кўториб, вақтида етказолмай,
Орқасида маҳосил, деҳқончилик товонда.

Хўкузлари похол дер, қўшчиси ош ила нон,
Нақдина йўқ қўлида, бисёр дил паришон,
Юз минг хаёл бирла дармонда у хиросон,
Онбор пулию ўлпон бағрини айлабон қон,
Қўрқиб, чўчиб тушодур туш кўрса ухлагонда.

Деб пахта сарф айлар, ерга ҳама кучу зўр,
Тиккай чигит жўякка, бошида юз туман шўр,
Ёз ҳам ўтиб борадур, деб бўлмагай туротур,
Кўсақлари очилмай, урди бу қору ёмғур,
Ҳайрон бири бу ишдин, нафъ олмоғи гумонда.

Ҳар сийнаға тўлибдур савдосидин таманно,
Сахрою шаҳарларда бисёр шўру ғавғо,
Зикр ила фикри пахта, ҳеч йўқ ёди мавло,
Ваҳмим ҳарифлардин шул ким дегай мободо,
Гўр ичра «пахта-пахта», «манраббика» дегонда.

Кўп такай айлагонлар дунёин бевафога,
Синдию парча-парча бўлди, қолиб балога,
Ҳолини танг қилгоч пулдор олиб арога,
Баъзиси қочди Қашғар, баъзиси Олматого,
Баъзини кўрди мардум Афғону Бомиёнда.

Бозор кўп кишининг айшини қилди барҳам,
Бори йўғини берди кўрдингми, қанча одам?
Ҳар раста ичра элдин топти шикаста кам-кам,
Баззозу чойфурушлик — мушкул бу иккиси ҳам,
Кўплар синиб тугалди моли қолиб жовонда,

Синмоқ бу кеча-кундуз кўп элга ом бўлди,
Тижжорларни субҳи ғам бирла шом бўлди,
Тўкулиб обрўси бенангу ном бўлди,
Масковчи бирла девкор — бу ҳам тамом бўлди,
Синганни йўқ ҳисоби Хўқанду Андижонда.

Елғиз ўзим дегонлар тоғлар ошиб юрубдур,
Ёшин чу абри борон тинмай сочиб юрубдур,
Расволик илки бирла кетин очиб юрубдур,
Ермахд¹ бирла Виктор² пинҳон қочиб юрубдур,
Ҳаргиз булар топилмас дунёни излагонда...

Ғаввос то пишилмас сувга, олурми гавҳар?
Роҳат жафоу меҳнат чекмай эмас муяссар,
То нофа бўлмайин хун ҳаргиз бўлурми анбар?
Алқисса, ҳеч бир иш осон эмас, биродар,
Бекулфату машаққат роҳат санга қаёнда?!

То ҳақ иноят этмай етмас қўлингга давлат,
Лекин умид бирла ҳар кимса чекса заҳмат,
Ё олим ўлғай охир, ёким бир аҳли санъат,
Ҳар бир ҳунарга бордур мушкул баса машаққат
Бе ранж муфт давлат — бор элга ногаҳонда.

---

¹ Ермахд — асли қўқонлик бойлардан бўлиб, Наманганда пахта заводи қурган.

² Виктор — Наманганда ҳозирги шоҳи тўқиш фабрикаси ўрнида пахта заводи қурган бой. Кейинчалик булар синиб, қочиб кетишган.

Элни асир кўрдум дунёнинг ташвишига,
Босмас фароғат ила бир парча нон тишига,
Саргаштаи жаҳондур ёзи била қишига,
Машғул жумла олам у нафсининг ишига,
Фикри танур ичинда, андишаси қозонда...

Холи эмас хавониқ сар ҳалқаси риёдин,
Тазвиру ҳийла нақшин кашф этди бу риёдин,
Мақсуди молу зардур инкору инзуводин,
Бўйини топмадим ман бир фақр ила фанодин,
Кўп сўфиларни кўрдим икки кўзи шилонда...

Эй Нодими камина токай сенга бу ғафлат,
Ногоҳ марг етгай, бу умрдур ғанимат,
Айёми навжувонлиғ ҳайф ўтди яхши фурсат,
Эндики пири бўлдинг, йўқдур мадору қувват
Тоат қилурға ҳаргиз бу жисми нотавонда.

* * *

Бу йил қиш шиддати, қатқоғ, лою қор хит қилди,
Бу жону дил била жисмимға айлаб кор хит қилди.

Чиқармай шаҳнаси ҳаргиз бировни хона бурчидин,
Этиб сассиғ қамал диққат билан бисёр хит қилди.

Самуми жон гудози жаъдини сармосидин ҳардам
Бериб шому саҳар ҳар кимсага озор хит қилди,

Чиқиб тўқсон била чилла ва лекин қиш адо бўлмас,
Келиб кетмасни билмай шилқими беор хит қилди.

Қазоро бир-бирини кўрса ҳар кимса салом этмай,
Совуқдин шиква айлаб, дерки:— бу хунхор хит
қилди...

Қазоро растаю бозор саҳни ҳавлидин қувлаб,
Тиқиб уйларга сандалларни айлаб тор, хит қилди.

Ўтун ҳўл, шамъи тийра, уй совуқ, тўн йўқ, табаҳ
кўрпам,
Пулим кам, эҳтиёжим кўп,— булар ночор хит қилди.

Фалак ҳеч кимсани бу йилгидек хит қилғони йўқтур,
Агар чанди бурун ҳар кимни юз минг бор хит қилди.

Муҳайё айлаюиб минг эҳтиёжу бир тирикликни,
Келиб уч кундин ўтмай олдима бозор хит қилди.

Гаҳи бир гожу сергап мутсанадди бангию чучмал,
Қилиб олдимда ўтган ҳолини гакрор хит қилди.

Рақиби рўсияҳ дилдорими кўйида бу кеча,
Улуб, итдек бўлуб шаб то саҳар бедор хит қилди.

Жаҳон қору қиров эрди, совуқ, дил тийраю ғамгин,
Ўзум ранжур, келди бир четан дастор, хит қилди.

Хижолат эрди оина сафон рўзгоридан,
Замона фитнасин айлабон зангор хит қилди.

Неча жабру жафою зулм бедод ила ҳар соат
Мани бечорани бу чархи кажрафтор хит қилди.

Кеча саршор маст эрдим харобот ичра ишратдин,
Букун бебода маъшуқи майи хуммор хит қилди.

Висолидан на миқдор ул ки табъим шодмон эрди,
Ани ҳижрони ҳам кўнглумни ул миқдор хит қилди.

Эдим бир базм аро аҳбоби ёрим бирла кўп хурсанд,
Қириб мажлисга ногаҳ рўсияҳ ағёр хит қилди.

Чаманда булбули бечораи бехонумонларни
Гули мақсудина етмоғда юз минг хор хит қилди.

Кўнгуллар ғунчасин ёзғил насими отифат бирла,
Ҳавои сарди олам воқифул асрор хит қилди.

Халойиқни бу йил аҳволи ганг ўлди маишатдин,
Бўлиб қимматчилик, бу нарх беҳамвор хит қилди.

Солибон уй пули, ўлпон, земискаю қоровул пул,
Келибон эрта-кеч истаршин, амлакдор хит қилди.

Хит ўлсун, хоҳи шод ўлсун демас аҳли фано, Нодим,
Ўизоми гардиши бу гумбази даввор хит қилди.

* * *

Токим бошимга тушди ситамкор эҳтиёж,
Қилди кўнглумни сарбасар афгор эҳтиёж.
Бир лаҳза гар фароғати топсам бу даҳрдин,
Анбуҳи ғуссалар бирла тайёр эҳтиёж.
Қосид матоменки, биров сўрмагай мани,
Ҳар қайда бўлса лек харидор эҳтиёж.
Келса кўзумга бир кеча гар хоби роҳати,
Албатта айлагай мани бедор эҳтиёж.
Бор эҳтиёж ҳар куни, аммоки кўп эмас,
Қилгай ҳужум ҳар шаби бозор эҳтиёж.
Ҳарчанд юз ўгурсаму сўксам келур яна —
Олдимга тўғри, шилқиму беор эҳтиёж.
Дунёда ёру ғор анисим эрур магар,
Ҳар дарду ғам етишса, мададкор эҳтиёж.
Йўқдур жаҳонни молу матои каминада,
Ҳар қанча сўрар эсалар бор эҳтиёж.
Масти майи нашоту фароғат эди кўнгил,
Қилди мукаддар, айлади ҳушёр эҳтиёж.
Бўлмам ўз ихтиёрим ила эҳтиёжманд,
Тушгай бошимга бир йўли ночор эҳтиёж.
Муҳтожликдин энди бориб кимга дод этай,
Этти ёруғ жаҳонни менга тор эҳтиёж.
Фарзанди аржуманди жигарбандлар учун

Бергай ҳамиша жонима озор эҳтиёж.
Ераб, халос айла мени эҳтиёждин,
Жону дилимдан айлади безор эҳтиёж.
Солсам назар тамоми оламға сарбасар,
Албатта бўлғай анда падидор эҳтиёж.
Ҳар субҳу шом бесару сомон кезар баса
Изҳор этиб бу гумбази даввор эҳтиёж.
Умру саломатию маошу беҳиштдур,
Ҳар одамиға лозими бу чор эҳтиёж.
Зоҳидға хуру жаннату кавсар мурод эса,
Ишқ — муҳаббат аҳлиға дийдор эҳтиёж.
Нодим сипосу шукр қил, изҳор айлама,
Билгай фидон, ҳеч кимә зинҳор эҳтиёж.

* * *

(Махмур ғазалига мухаммас)

Дер сени манзалату қадрингга ахсанат малак,
Раъд ила барқ сани шавкату жоҳингга чафак,
Гарчи одобдин эрмас сиза афсона демак,
Эй жаҳондори зафар кавкаби даври фалак,
Эшитинг қиссаи қишлоғи хароби Ҳафалак.

Қамбағал жумла бу қишлоқ элини бандалари,
Малаху бургаю бит, тошбақая рандалари,
Заифдин йўл юролмас ҳама чаррандалари,
Турфа қишлоғи жин урган ани паррандалари,
Товуқу игначию ўрдагу ғози-кафалак.

Ери шўр, аҳли қўтур, пасту ҳаво иссиғ, дам,
Мутааззир юрмоқ ёғса агар қатраи нам,
Каламушлар қозибон ерни ётарлар беғам,
Дари йўқ уйларини банда баён, гар қилсам,
Бир қапа, икки қапа, уч олачуқ, тўрт каталак.

Эртадин кечгача кетмон чопиб, иссиғда куюб,
Емагайлар зоғора, арпани нонига тўюб,
Эру хотин талашиб қўлини кўлмак била юб,

Ажириг томирини келисида майда туюб,
Қайнатиб кунда ичар, отини дерлар сумалак.

Бирини эгнида йиртиг тўну кўйлаклари тор,
Томга таппи ёпадур (кўкси) очуғ, очу наҳор,
Аралаш эркак ила модалари кунга қатор,
Гар таҳорат қилур ўлса сув тополмай ночор,
Юзини қум била юб (бошига) суртар гувалак.

Ҳаммаси мустаҳиқ садқаю эҳсону, закот,
Ярамай ишга ётар оч, на тирикдур на мамот,
Келсалар ой ила йилда агар баҳри салавот;
Масжиди — ертўла, бир эски қоронғу зулумот,
Кўр қилур кирса киши кўзга уруб кўршапалак.

Кўчди бўйнига илиб эшаку отин ипини,
Қочди кўзлаб Қоракўл, Балху, Бадахшон йўлини.
Ушлашиб йиғлашибон бир-бирини қўлини,
Кеча ногоҳ эшитиб, шуҳрати тилло пулини,
Ҳафалик қўрқусидин учди мисоли капалак.

Шоҳким, бўлса дуогўйи Ажам бирла Араб,
Ноумид ўлмас, ани давлатидин ахли талаб,
Деди Нодим: бу шаҳаншоҳ қилиб тарки адаб,
Кечса Махмури учун шоҳ карамдин не ажаб,
Ҳафалак юртига тушган пул агарчи лак-лак.

* * *

У ёз Марғинону Мингтепадин
Баногоҳ чиқди бир маккори рангин.
Ани қилмиш иши йигчилик эркан,
«Отам чимёнлик эрди», дермиш эркан,
Яна деворкашлик санъатини,
Қилиб, топиб ер экан қисматини.
Анга йигчи халифалик лақабдур,
Вале бад асл мажҳул насабдур.
Нечукким, билмадук ото-бобосин,
Яна билмас киши амма тағосин.
Ҳамоқат бобида якто экан ул,
Жаҳолат ичра бе ҳамто экан ул
Халойиқ айлабон тафтиш они,
Бўлак мазхабда эркан, дерлар они:
Ўзи жинни экону пирсиён ҳам,
Топилмас аслидин ному нишон ҳам.
Қаро сочу, қаро қош, олма бошдур,
Десам гар: «пирсиён», дема адашдур.
Ўзи омию жоҳил, лек эшон,
Қароматлари они бори ёлғон.
Чунончи, манзор узра дош қурибдур
Ҳақиқатда тешикдин ўт юрубдур.
Халойиқ они беўт пишти, дерлар,

Азиз меҳмонлар ейшти, дерлар,
Оти Муҳаммад Алидур ул Қизилбош,
Ажаб шуҳрат чиқарди ул бериб ош.
Онинг эшонлигидур ошу нони
Йиғилди анда одамлар ёмони.
Бари нодону жоҳиллар йиғилса,
Аларға муфт ошу нон топилса.
Асири нафс бўлгон марди нодон,
Дема, одам эрур ул, балки шайтон.
Халойиқ ошу нонидан гапургай,
Шилонини, каромат, деб югургай.
Дегайлар: «Пиримизсиз, пешвомиз,
На ерга бошласангиз, борғумиз биз».
Думоғига бу туғён ул эшакни,
Уруш қилмоқни солса қилма шакни,
Емон, бадасл қирғизлар йиғилғоч,
Югурур қўй сори ит бўлса гар оч.
Қизилбошлар муҳаррам ойи бўлғоч,
Ўнунчи кунни ашуро дейилғоч.
Муҳаррам ойида ғавғо тузарлар,
Алар кўксига ул кун тош урарлар,
Муҳаррам ойида ул ит қутурди,
Бароққа жиннилар бирлан югурди.
Қутурган ит каби дорга осилди,
Онинг байроқлари ўтга ёқилди.
Нечукким, билмас ул бадбахт асло,
Тариқатда дуруст эрмас бу ғавғо.
Мунингдек аср ул нодону жоҳил,
Емон иш қилди, аммо халқ жоҳил.
Хаёлу ақлдин ўтмасди асло,
Мунингдек беадоблик бўлса барпо
Мунингдек беадаблик қилса анда,
Жазо топқусидур ҳар ким жаҳонда.

* * *

Англа бир қиссан ажубаи ҳангома асар,
Шўриши шаъбада махзуми аллома сияр,
Уламоларни зиёфатга ки чун қилди хабар,
Қолмайин ғавси замон қози калон, лангар
Нўх тўфони зуҳур этди ёғиб ерга матар.

Тутди ул кун ҳама рўйи жаҳонни зулмат,
Чиқибон барқ бериб раъд ёгинга суръат.
Кўргузиб анча тазалзул била борон шиддат,
Аҳли мажлисга басы кулфату навъи ҳайбат,
То кетар вақтигача айлади хуноби жигар.

Ҳар қачон чорласалар, бўлғуси борону шамол,
Зулмату зилзилаю соиқа бўлғай филҳол,
Бир-бирин суҳбат эли кўрмак ўлуб амри маҳол,
Хавфдин қолмағуси қуввату гуфтору мажол,
Гўйиё бўлғай ўшал дамда қиёми маҳшар.

Бир қаро гўр каби уйга тиқибон меҳмонин,
Езибон анга кафан сурати дастурхонин,
Ўқибон ваҳм ила «лоҳавла» деб эл имонин,
Ўзи мункир каби маскан қилибон айвонин,
Урди кўп чакка амуди била бош уза табар.

Ҳар киши олдига бир коса қўйиб чакка учун,
Солғон анинг ичига беда ва ё даста ўтун,
Ҳўл бўлиб чакману дастор била жумлаи тўн,
Уй тутун, чакка фузун, жолоу ёмғур қуюн,
Бир тарафдин йўталиб сўфилар, айлади кар.

На йўталким, йўталур бўлса қимирлар ҳама ер,
«Ўҳ-ўҳ»идин етибон гумбази торамга сафир,
Йиғилиб жумлаи авлоди сағир ила кабир,
Кийибон кўҳна ёғоч кавш бари турфа дилер,
Тезполикда эрур барчаси боди сар-сар.

Ёндириб чалмаи қий, тўнган ҳўл боҳамвор,
Ҳам неча машъалайи лампа ажаб вақти наҳор,
Ул қаро уйни ёритмоқда дебон истиғфор,
Меҳмон аҳлига гўёки ул уй бўлди мазор,
Жумла маҳзуну сарафканда пур хавфу хатар.

Ҳамма уйдин ўтибон чакка, бағир қон қилди,
Шўриши таҳбатаҳи олами тўфон қилди,
Халқ аҳволини кўп тангу паришон қилди,
Рубъи маскунни ёғин асари уммон қилди,
Қолмайин ҳеч жаҳон аҳлига бир жойи мафар.

Бир тарафдин уришиб отлар, узиб нўхталарин,
Тўқими сағрисида, бўйнига олиб эгарин,
Булғатиб чакка лою тезаги бирла барин,
Билмайин кимса қолур жойини ва на кетарин,
Бир-бирисига қараб йиғлашибон, гоҳ кулар.

Чиқиб ул ҳолда том устига маҳдуми чаққон,
Мустахабхона каби кавиш ёғочин кийибон,
Токи тупроқ солибон босди ани фили дамон,
Бўлди ҳар қатраи бир чакка мисоли уммон,
Сақфи бир кемаи маъқус сув устида мақар.

Ғарқи об айлади чун машк хасосат тавъам,
Фатҳу абрада мин ях сафиҳи сифла рақам,
Мўшикопи раҳи талбис савти чўби қалам,
Садри арбоби ҳиял маърака оройи таҳам,
Мурда хар, фил шикам, биди калони бебар.

Бу зиёфатдин ўшал гўшан зиндон авло,
Бир қуруқ ерда кафи об ила толқон авло,
Чаккали уйдан иссиғ гўлаҳу қаҳдон авло,
Офтоб ўлса яланг даштда бир нон авло,
Ҳар ким ўз баҳрин очиб майлича гулбарра терар.

Лойдин кўчага чиқмоқ мутааззир ўлди,
Ҳар ким ўз жойида қабзияту дилгир ўлди,
Урушиб, бир-биридин ҳафсаласи пир ўлди,
Еш йигит чол, жувонлар ҳама кампир ўлди.
Айлагач диққати бу чаккаю лой анга асар.

Фасли наврўзи баҳор чаманоро бўлса,
Лолаю гул очилиб, вақти томошо бўлса,
Арсаи кўҳ ила саҳро ҳама хузро бўлса,
Сабза ишрат сари тил чекса, гўё бўлса,
Ул нечук давлату иқболдур, эй тоза гуҳар.

Сабзапўш бўлса аруси чаман гулрухсор,
Ёзса сунбул сочини машт насими тотор,
Берса алвон шугупа билан зеб бисёр,
Нахуш улким кўтариб дахридин осору ғубор,
Қумри домоди баҳора ўқиса хутбаи саҳар.

Қилмайин токи кўзунг ёшини уммон, Нодим,
Бермағай гавҳари мақсудини яздон, Нодим,
Санда беҳадду фузун айб ила нуқсон, Нодим,
Йиғла ўз журмингга чин абр баҳорон, Нодим,
Гар тиларсан бу жаҳон боғида бир тоза самар.

* * *

Илоҳо, бўлмасун ҳеч одамига ошно безгак,
Мани бечорага кўп айлади жабру жафо безгак.
На бедоду ситамдур ҳар кеча тутса тонг отғунча,
Киши кўрган эмасдур мунча золим, беҳаё безгак.
Таним куйдирди, сабрим кетди, аҳволим хароб ўлди,
Ўзидин ҳам баттарроқ дарда бўлғай мубтало безгак.
Дилу жонимда осори фароғат қолмади ҳаргез,
Худовандо, қачон бўлғай бу жисмимдан жудо безгак.
Нашоту айшу роҳат кетди, дард ила алам етди,
Бу жисмим нотавонимға қадам келтурди то безгак.
Жаҳон танг ўлди олам бу жафожу ҳамнишинимдин,
Тўюндим жондин эмди, ман турай бу ерда ё безгак!
Тилар ҳар дардим бордур фаноҳ оламда безгакдин
Ювулсун оти, лавҳи кавндин бўлсун фано безгак.
Агар тушса қўлумға тийғ тортиб қаҳру кийн бирла,
Кесиб қўлу оёғин айласам бедасту по безгак.
Баҳаққи анбиё тарки жафою зулм бедод эт,
Йўқ эрса ҳаққа илкиндин бўлурмон додхоҳ, безгак.
Видо айлаб агар кетсанг кўруб бу ҳоли зоримни,
Чу жоним борича айлай сени доим дуо, безгак.
Агар бу илтижою илтимосим бирла кетмассан,
Қиёмат куф муаззиб буида бўлғил бенаво, безгак.
Бу дарду меҳнатким тортаман сандин иложим йўқ,
Нечукким ҳақ таолодин эрур, бўлдим ризо безгак.

Қилурман шукрим, бир неъматидур жумла мўъминға
Демас аҳли салаф куффорни журму хато безгак.
Агар чандики кўпдур нафъи афзо бобида, лекин
Манга берди бу дунё ичра бағоят жазо безгак.
Баҳаққи мустафоу олу асҳоби жудо бўлсун
Бу жисми дардманд зордин ёраббано, безгак.
Деди Нодим бу безгак зулми бедодин халойиққа,
Илоҳи қилмасун ҳеч кимсани ҳаргиз худо безгак.

* * *

• *(Муқимий ғазалига мухаммас)*

Халқ аро зарбулмасал машҳури даврон кўсамен,
Теппа кал, сил, кўк йўтал, муҳтожи бир нон кўсамен.
Кў-бакў саргаштаи бесабру сомон кўсамен,
Оҳ, соқол қадри ўтуб, кўнгулда армон, кўсамен,
Ҳафтада ойнага боққанда ҳайрон кўсамен.

Туф бетига, теп кетига кимда бир тук бўлмаса,
Ҳар қаю мажлис аро шарманда бир тук бўлмаса,
Мулзаму маъюс сарафканда бир тук бўлмаса,
Ҳаммада бўлса соқолу, манда бир тук бўлмаса,
Йиғлағон ушбу аламдин гоҳи пинҳон кўсамен.

То келиб бу арсаи оламға бўлдум мустақим,
Кўрмишам тўфони Нўху даври Мусои калим,
Ўткарибман Қайсару Дорою Луқмони ҳаким,
Синну солим сўрса билмасман ўзим ҳам шунчаким,
Қатта-қатта мўйсафидларга падархон кўсамен.

Еб экандурман магар ёшликда ишқору совун,
Қолмади итдек тўлаб сарто қадам жисмимда жун,
Кўп кечирдум солу моҳу қарн, эй аҳли жунун,
Ёш гумон этманг кўруб афтим, соқолим йўқ учун,
Маллахондин қолган эски қарри таллон кўсамен.

Бил азалдин тийнатим хусну сафодин келди у,
Йўқ манга тобу тавон қуввати сичқону мўр,
Пашшадин анқоғача мандин эрур албатта зўр,
Еш гўдак бирла кураш гушсам чиллакдек оширур,
Суратим кўрсанг агар, ўлгунча полвон кўсамен.

Кўрмади аъжубаи махлуқ мандек инсу-жон,
Пўла тан, кампир даҳан, мисли сатиҳ беустихон
Ешим От ибни Ануқдандур улуғ, эй нуктадон,
Бўлма овора билолмассан суруштирган билон,
Бир чигилманким ешилмас, асли чистон кўсамен.

Гунчаи таъбим саёҳатдин дамодам очулур,
Мамлакатларни кезармен гинмайин гирёну ур,
Манзилим гоҳи Ироқу Шом, гоҳ Лондондадур,
Ҳар шаҳарда кўп агар юрсам бир ой юргум келур,
Найлайн савдойи, аҳволи паришон кўсамен.

Оҳ, фарёду фиғону хола бўлди дард ишим,
Синди фақру фоқа гошидин тамомила тишим,
Роздон ваҳм дамидур ҳар саҳарги нолишим,
Найчилик бўлди фалак бедодидин охир ишим,
Йўқса, бир вақтида сурган даври-даврон кўсамен.

Ман ўзим ланду, лаванду ҳўнггўзал, гунгу саранг,
Кеча-кундуз улфатим бўлди тамоку бирла банг,
Икки бетимдур ноғорадек тиришкону таранг,
Жағларим Шайдонни даштидек гияҳ йўқ — яп-яланг,
Энгакимдин бир Оло Маҳрам намоеън кўсамен.

Не садо сандин олур лаззатким ўлса аҳли ҳол,
Кўрсатур юз пардаи асрори ғайбидин жамол,
Жазбаи ишқи илоҳидин қилур ширин мақол,
Жуйбори гулшани файёздин топкан камол,
Булбули шўрида аҳвол хуш илҳон кўсамен.

То чекар кўҳсор уза хуршид заррин чеҳра тиғ,
То очилғай боғ аро гуллар қизил, оқу сариғ,
Давлатингиз баҳридин очгай эгам ҳар ён ариғ,
Бир фақирдан бир пақирни, дўстлар тутманг дариғ,
Бир дуогўйи Муқимий мен қадрдон кўсамен.

ҒАЗАЛАР

* * *

Ҳарфи ишқингни ёзарда куйди дил жониғача,
Хома ҳам кул бўлди, эй бедард, девониғача.
Ул шафақ эрмас, кўзум қон ёши шоми фурқатинг,
Мавжлар айлаб етибдур чарх домониғача.
Анжум эрмасдур, бу оҳимни шарори бу кеча,
Равшан айлар олами то кўкни кайвониғача.
Маснади ҳусн узра то бўлдинг азиз, эй сарвнот,
Шоҳлар даргоҳига қул бўлди ҳоқониғача.
Ҳар қачонким новаки мужгонинг, эй абру камон,
Отдинг ўқи сийнадин жониға, пайкониғача.
Қайси кунким давлати васлингдин ўлди ноумид,
Кетди кўнглумни қарори сабри сомониғача.
Бул нечук жавру ситамдурким чекиб тиғи стез,
Қасд этарсан ошиқи бечорани қониғача.
Нодим ўлди ажз ила хижат тариқатда фано,
Шояд ўлғай маҳв деб, бу журму исёниғача.

* * *

Баҳор айёми келди, дашту саҳро лоззор ўлди,
Замину сабз, гулшан тоза, ер ойинавор ўлди.
Кўтарди қумрию булбул фиғону нола ҳар ёндин,
Басе ҳусну назокат сарви гулдин ошкор ўлди.
Насими руҳпарвар ҳар тарафдин юрди боғ ичра,
Димоғ ўлди муаттар, бўйи гулдин мушкибор ўлди.
Терилди барг гулга дона-дона гавҳари шабнам,
Этарда сайри гулшан ёр оёғина нисор ўлди
Замони айши-ишратдур шароби лолагун тутғил,
Менга, эй соқии гулчеҳра, кўнглум кўп хумор ўлди.
Ғаниматдур замони сайри гулшан, бўлма бепарво
Неча сендек сиҳи қад лоларуҳ бундоғ ғубор ўлди.
Фиғонким, ғунчаи бахтим очилмай ушбу гулшанда,
Самуми ҳажридин пажмурда бебарку бор ўлди.
Фано машшотасидин ёзмайин то ақдалар Нодим,
Бу олам боғидаким комёбу комкор ўлди.

* * *

Қоматингни сарв, шамшоду санобар садқаси,
Кокилингги мушки авди сунбули тар садқаси.
Кўзларингга оҳуйи бодому наргисдур фидо,
Икки рухсоринггидур меҳри мунаввар садқаси.
Лаъли нобинг ёдида гулғунчадур хуни жигар,
Дам-бадам гуфтори ширинингни шаккар садқаси,
Боргоҳингни ғуломи жумлаи шаҳзодалар,
Остонанг тупроғини ҳафти кишвар садқаси.
Орзуманди жамолинг ҳуру ғулмону пари,
Лабларинг шаҳдини оби хизру кавсар садқаси.
Кўрса эрди Лайлию Ширину Узро қоматинг,
Бўлғай эрди шавқ ишқидин муқаррар садқаси.
Жумлаи аҳли фақиру ағниё, шоҳу гадо,
Ул гуландому суманбўнинг баробар садқаси.
Боду хоку обу оташ — жумла саргардон анга,
Тинмайин шому саҳар бу чархи ахзар садқаси.
Ҳар назарда неча юз минг ишқ эли бўлғай шаҳид,
Нозанинлар ул бути мужғони ханжар садқаси.
Базми ишратгоҳида тур ман каби ошинфта ҳол,
Ошиқу дилхастау соқию соғар садқаси.
Тўтию қумрию булбулдур сўзидан гунгу лол,
Нагхати зулфи сиёҳин уди анбар садқаси,
Нози истигно саририда анга, эй аҳли роз,
Иззила жоҳу жалолу тахти эпсар садқаси

Жону кўнгулду асиру мубтало ул ёрға,
Мола мулку жумла ашё сийм ила зар садқаси.
Лолау гул боғ аро помол ўлуб, эй боғбон,
Сайри боғ айларда бўлғай ул суманбар садқаси,
Нодими бечора уммиди будурким оқибат,
Бўлғай ул маҳбуби ҳақ, шоҳи паямбар садқаси.

* * *

Маҳбублар ичинда ул маҳлиқо биринчи,
Дерлар тамоми аҳли шаҳру дало биринчи.

Тўти калому хушхў, гулгунқабо парирў,
Озодайи суманбў, кўз сурмасо биринчи.

Рухсораси қизил гул, сочи мисоли сунбул,
Овози мисли булбул, ширин адо биринчи.

Ойнадек замири, йўқдур анинг назири,
Гулчеҳралар амири, ҳури лиқо биринчи.

Манзур аҳли олам, мақбул ҳам мукаррам,
Асрори дилга маҳрам қилмиш худо биринчи.

Сарви равони жаннат, гулдастайи назокат,
Маъшуқи моҳи талъат, субҳи сафо биринчи.

Шавкатда шоҳи Доро, анфосидур масиҳо,
Ҳуснига жумла шайдо, Лайлонамо биринчи.

Бир турфа жону жонон, қумри каби ғазалхон,
Ошуби мулки Турон, булбул наво биринчи.

Истар ҳама висолин, ҳақдин гилаб камолин,
Дурдонадек мақолин деб, бебаҳо биринчи.

Ҳар маҳфил ичра зевар, кўрган бўлур қаландар,
Кўз масти жому соғар, қоши қаро биринчи.

- Нозу карашма ойин, кўҳи виқори тамкин,
Бераҳм офати дин, шуҳрат аро биринчи.

Ман они мубталоси, доим ишим дуоси,
Кўнглумни муддаоси — баҳжатфизо биринчи.

Кўптур жаҳонда гуллар, хуршидваш ўғуллар,
Бу тарз эмас сўлунлар, ул ғамзадо биринчи.

Гирди каломи довар, алфози дурри гавҳар,
Машҳури ҳафт кишвар, муъжизнамо биринчи.

Сайёди файзи суҳбат, сарриштайи фасоҳат,
Шерозайи муҳаббат, чўҳ дилрабо биринчи.

Нодим базе кўрибдур кўп нозанин жаҳонда,
Кўрган эмас ва лекин мундоғ бало — биринчи.

* * *

Ҳеч бир дилбар сенингдек мажлис оро бўлмағай,
Бўлса бўлғай, лек сендек моҳ сиймо бўлмағай.

Мусҳафи рухсоринг атрофинда мушкин хатти ҳол
Буйла шамс ила қамар давринда пайдо бўлмағай.

Рози ишқингдур ёмон кўнглумда, эй оромижон,
То бошим кетмай бу асрорим ҳувайдо бўлмағай.

Ўлма бепарво бу аҳволимдин, эт бир чораи,
То қулинг фарёддин эл ичра расво бўлмағай.

Номаи ҳасрат ёзарда хома ўртаб бўлди кул,
Оҳким, сансиз ғамим шарҳига туғро бўлмағай.

Воҳким, ўлгумдурур охир ғами ишқинг била,
Таҳ-батаҳ қондур ичим, сандин мудово бўлмағай.

Хотиримдан этмадинг дафъи ғам, эй бедодгар,
Ошиқу маъшуқ аро мундоғ мувосо бўлмағай.

Бир тараҳҳум кўргузиб ҳолимға солмассан назар,
Сен каби бераҳм, қотил ҳеч барно бўлмағай.

Эмди, эй гул, қилма оҳанги сафар ағёр ила,
То куюб аҳбоб ҳижронингда шайдо бўлмагай..

Синдуруб кўнглумни уздинг меҳринг, эй номехрибон,
Шишани пайванди оё бўлғуси, ё бўлмагай.

Нодим очди доғдин минг лола қонлиқ сийнасин,
Келгил, эй сарви равон, мундоғ томошо бўлмагай.

* * *

Ер этиб азми сафар, ман зори гирён қолмишам,
Нолаи афгон чекиб, бесабру сомон қолмишам.

Ул гули навраста ҳижронида — йиғлаб зор-зор,
Булбули шайдо каби ман тортиб афгон қолмишам.

Ул неча аҳбоби дилхоҳи била айлаб сафар,
Ман гаму ҳасратда ёлғуз сийна бирён қолмишам.

Офтоби осмони ҳусн этиб ногаҳ ғуруб,
Соядек ман нотавон ер бирла яксон қолмишам.

Кӯз кӯриб кўнглум асир ўлди каманди зулфига,
Войким, зулмат аро табъим паришон қолмишам.

Неча кундурким, хаёлидан дами бўлмай ҳалос,
Кўзга уйқу келмайин то субҳ ҳайрон қолмишам.

Дўстлар, бир чора айланг дардима, ўлмай ҳалок,
Доғи ҳижронига топмай ҳеч дармон қолмишам.

Қайси кун бўлғайки, Нодим, васлиға маҳрам бўлуб,
Арзи ҳолимни десамким:— Сансиз, эй жон, қолмишам.

* * *

Эрур кўнглум паришон, токи айрилдим диёримдан,
Диёрим йўқки, ёру ошною гамгузоримдан.

Кўзум намнок, сийнам чок, бағрим таҳ-батаҳ қондур,
Қачонки айрилибман ул нигори гул узоримдан.

Сўнурлар дам-бадам ишрат майин аҳбоб ғурбатда,
Талаттуф кўрсатиб минг навъи тушмасман хуморимдан.

Хазон япроғидек сўлдум самуми ҳажридин, ҳайҳот,
Насимо, муждаи еткурмадинг файзи баҳоримдан.

Деманг, эй дўстлар, бир гўшаи тут, истиқомат қил,
Нечук қилғум дурур, йўқ, ҳуш ила сабру қароримдан.

Фигоним раъд, оҳим барқ, ашким сели тўфондур,
Қочинг зинҳор, эй аҳбоб, мўҳлик рах гузоримдан.

Қуюндек дашт ила водида саргардон бўлибдурман,
Қачонким айри тушдим хокипой шаҳсуворимдан.

Қадрдондур бу ғурбат инжима сабр айла, эй Нодим,
Иноят бўлса етгайсан, ватанга биру боримдан.

* * *

Фурқатингдан бўйла ғамким хаста жон устиндадур,
Мисли бир тоғики мўри нотавон устиндадур.

Оразинг устида зулфингдурму урган печтоб,
Дастаи сунбулми ёким гулситон устиндадур?

Қаддинг узра чашми мастингдурму ё нарғиз магар
Бу малоҳат бирла бир сарви равон устиндадур?

Ул қаро холингму гулгун оразингда субҳи — шом,
Анбарин зоғики ё ул бўстон устиндадур?

Маскаи этмиш остонинг тупроғин ҳар кимсаким,
Фахридин гўёки сатҳи осмон устиндадур.

Қошларинг рухсоринг узра, эй нигори нозанин,
Ул ҳилоли гўйиё меҳри жаҳон устиндадур.

Мунча дарду ғуссау доғу алам, эй чархи дун,
Даҳр аро бир мушти хоки устихон устиндадур.

Нодими бечора бу тиғи мусибатдин кўрунг,
Оташин оҳ ила бир гирдоби қон устиндадур.

Фигонким, чарх бедоди била кўнглум паришондур,
Балоу дарду ғам қайдида зори дийда гирёндур.

Баҳори гулшани оламда осибӣ ҳаводисдин
Очилмай ғунҷаи пажмурда янглиғ таҳ-батаҳ қондур.

Кеча то субҳидам шабнам каби кўздан тўкуб ёшин,
Суруди ноладин булбул каби дойим дарафшондур.

Хаёли лолагун рухсоралардин гоҳ савдодин
Самандардек кириб ғам оташина сийна сўзондур.

Ғаҳи қаттиқ мусибатдин фалак парсо эрур оҳи,
Сиришкидин ғаҳи кўз мардуми ғарқоби тўфондур.

Тани парсуда, бағри пора-пора, чок домони,
Ҳамиша дарди-доғу ғусса бирла ашк резондур.

Фано серманзилин истар кечиб бу хону монидин,
Бу дунё гулшани аҳбобсиз гўёки зиндондур.

Паёпай тут қадаҳ, эй соқий, ўзлукдин халос айла,
На хуш улким адам кошонасида масти ҳайрондур.

Вужудим най каби сўрох-сўрох ўлди, эй ҳамдам,
Фигону нола ҳар бир банд-бандидин намоёндур.

Қолиб бу кўҳи ғам остида юз минг доғлар бирла,
Таажжубким, уриб юз печтоби ўлмаган жондур.

Хазин жонимни, эй гардун, мени оғритма, дилшод эт,
Дами бир ўткучи бу дахри фони ичра меҳмондур,

Гаҳи вобастаи занжири ҳасрат, гаҳ асири ғам,
Тутолмай ҳеч бир домони мақсад доғи хирмондур,

Физо бобида аҳволини, ёраб, мустақим айла,
Қулинг Нодим мусоҳиблар кетиб, бесабру сомондур.

Аё шўхи ситамгора, эрур бағрим мани ёра,
Оқар кўздин қизил қоним, соғиндим ман, соғиндингму?

Сен эрдинг жонима ҳамдам, ҳама асрорима маҳрам,
Билурдинг рози пинҳоним, соғиндим ман, соғиндингму?

Ишим фарёду оҳ ўлди, мени ҳолим табоҳ ўлди,
На қолди танда дармоним, соғиндим ман, соғиндингму?

Висолинг орзу айлаб, ҳамиша жустужў айлаб,
Етишмас ерга бу ёним, соғиндим ман, соғиндингму?

Қачон бўлгайки сан келсанг, дами олдимда ўлтурсанг,
Сўраб ҳолим, хушилҳоним, соғиндим ман, соғиндингму?

Қаломинг жон физо эрди, жамолинг ғамзудо эрди,
Анисим, ёри севгоним, соғиндим ман, соғиндингму?

Дегил бир сўз жавобимға, кириб бир кеча хобимға,
Мунаввар моҳи Канъоним, соғиндим ман, соғиндингму?

Дейин бир-бир санга дардим, бўлубсан дойимо вирдим,
Нигорим, ҳуру ғулмоним, соғиндим ман, соғиндингму?

Баҳори олам ородур, замони айшу савдодур,
Очилган эй гулистоним, соғиндим ман, соғиндингму?

Борурга журъатим йўқтур, турарға тоқатим йўқтур,
Куяр бу жони ҳайроним, соғиндим ман, соғиндингму?

Мани сан жонажонимсан, рафиқи меҳрибонимсан,
Суманбар пок домоним, соғиндим ман, соғиндингму?

Хабар йўқтур паёмингдан, дуо бирла саломингдан,
Оқарди чашми гирёним, соғиндим ман, соғиндингму?

Сафардан келсанг, эй ёрим, фидо бўлсун санга Нодим,
Бузулмас аҳди — паймоним, соғиндим ман, соғиндингму?

Ҷар қачонким қилса ул шўхи ситамгар дилхирош,
Сув бўлур таъсиридин суҳбат аро ҳар бағри тош.

Нағма соз ўлгач олиб илкига танбуру дотор,
Нохид ўлғай музмахил хижлатдин ой бирла қуёш,

Ун чекиб қилса наво ушшоқ ила гулёр агар,
Шоҳ нозидин тушиб, қилғай нисори анда бош.

Чун жигар пора қилиб мискин адон айлагач,
Шавқи завқидин тўкар кўз мардуми ёш узра ёш.

Турфа ёри дил фирибидурки кўзу қошиға
Жону дил қурбон бўлурға айлағай ҳар дам талош.

Буйла маҳвашларни манъин қилмай, эй носих, менга,
Айламиш қисматда тангри манга бу янглиғ маош.

Гарчи Нодим давлати васлидин ўлди бенасиб,
Номасидин баҳраманду завқ бўлса эрди, кош.

Оразинг олдида эл меҳри жаҳонни найласун
Гулшани боғу томошойи жинонни найласун.

Сан каби барно нигори ғунча лаб ёри туруб,
Паст фитрат, ғўраки кампир даҳонни найласун.

Кимни ким бир нозанин гулчеҳра ширин ёри бор,
Ҳўнгўзал дўндуқча ёри қўштавонни найласун.

Дилбариким ғоз гардан, гулбаданур сарвнот,
Қуп-қуруқ, калта бўюн, қоқ устихонни найласун.

Хулқи хуш, ширин такаллум, маҳлиқо маҳбуби бор
Бебуруш, лўнда пуфак, феъли ёмонни найласун.

Боҳаё, ҳушёр, равшан дил паризод олдида
Дарбадар шармандаи дойим пиённи найласун.

Бир малак сиймо назокатли заки табъи туруб,
Ул сақандҳури хунук кирпитиконни найласун.

Қори Гардуни жаҳон гарди замона чун сабо,
Хуш табиат порсо бори гаронни найласун.

Уйида бир кафт биринчу гўшти, ёғи бўлмаса,
Хону — мону ҳужрау ошсиз қозонни найласун

Янги камзулу келишган янги тўн устиндадур,
Енги йўқ, кир халтадек эски чопонни найласун.

Баҳраманди хони эҳсонинг сани, эй сарвноз,
Мурда хар, мумсук, гўдайган каттаконни найласун.

Эл каласка узра минг ороми роҳатда юруб,
Қори оти йўртақию юрмагонни найласун.

Элга бу қаттиқ сафар маҳзи ризойи хотиринг,
Бўлмаса қаҳр ошкоро, Андижонни найласун.

Йўлда беандоза дўзахнинг азобини кўруб,
Улмагон бу жон зори нотавонни найласун!

Дафъи савдо деб ёзар Нодим бу тарз ашъорни,
Йўқса ҳазёни абас кўп сўзлагонни найласун.

Бу шеър Қори Гардун лақаби билан машҳур бўлган Дада-
бой қори қизиқчи тилидан ёзилган.

МУХАММАСЛАР

• • •

Эй ноҳиди замона, санга интизорман,¹
Муштоқ суҳбатинг ману ҳажрингда зорман,
Довуди савти лаҳинг, асири фигорман,
Истаб мудом бодаи васлинг, хуморман,
Меҳру муҳаббатингда баче беқарорман.

Чунким азалда қодири бечун бериб наво,
Кайфияти суру ажаб айлади ато,
Булбул навосин саси қалбинг ичра жо,
Асрори файз ғайбиға мазҳар эрур садо,
Сар то ба по қулоғ ўлуб ойинаворман.

Кетган тамом кишвару иқлима шуҳратинг,
Мактубдур саҳифа ҳар балдада отинг,
Истар жамъи халқи жаҳон базму суҳбатинг,
Ҳар бир тил ила дилда сани васфу мидҳатинг,
Ман ҳам ёзарга шаммаи васфингни борман.

Ул савти гиръяики, намудор айладинг,
Андин футуху файзлар изҳор айладинг,
Ушшоққи Шоҳизиндаю Аҳрор айладинг,
Эъжозу сиҳр анда падидаи айладинг,
Ушбу каманди лаҳингга бисмил ишкорман.

---

¹ Бу мухаммас тошкентлик машҳур Тўйчи хофиз Тошмуҳамедов Наманганга борганида ёзилган.

Йиллар эдики, кутар эрдим келурму деб,
Жоми мурод суҳбатидин бир тўлурму деб,
Давронни айшу ишратин бу жон сурурму деб,
Муштоқ кўз жамолини мунда кўрурму деб,
Минг шукурким, бу бахт ила давлатга ёрман.

Ҳар байт ила газалки ўқурсан мақом ила,
Танбуру гижжак анга қўшуб иҳтимом ила,
Суҳбат элини саид қилурсан низом ила,
Хуш феъл ҳам фасоҳати ширин калом ила,
Дер ҳар бири: «Ба сидқу муҳаббат нисорман».

Мавлуду масканинг сани ул шаҳри Тошкент,
Сандин тамом аҳли баруманду аржуманд,
То Руму Рою Мисру Ажам шаҳри танггу баланд,
Лаҳну суруддин сурубон ҳар тараф саманд,
Фатҳ айладинг жаҳонни, дединг: «Шаҳсуворман!»

Ҳамроҳу жўраларинг сани Шобаротдур,
Шожалил хониши қанду наботдур,
Ҳар қайси ноҳидонаю олий сифотдур,
Аркон базму айш алардин саботдур,
Ҳар воҳидин дуосин этиб ашкборман.

Эрди бу сар замини Намангон лаби канор,
Бир ёни баҳр, бир тарафи дашту тангу тор,
Топди сани қудуминг ила эмди эътибор,
Бўлди шарофат ила фазилатда чун Бухор,
Сандин топиб фазилати файзи ошкорман.

Кел гулшани мавосилимға баҳорим ўл,
Гулдастаи банди лаҳану тараннум шиорим ўл,
Булбул навою тўти шакар, шакар нисорим ўл,
Бу маскади мақомима бути шаҳри ёрим ўл,
Жоно, дуо қилурда санга бандаворман.

Кўлдур жаҳонда ҳофизи хушхон дилфириб,
Сандек қачон тарона чекар мисли андалиб,
Сандин бўлур жаҳон элига жазб ҳақ насиб,
Гобқунг мақоми қурби валоятни анқариб,
Бу совти муъжизотингга зулми ифтихорман.

Ифшои роз жумла ҳақиқат мажоздин,
Англа тарикат аҳли муҳаббатни создин,
Илкингни чек таарруз аҳли хирзу оздин,
Зоҳидни йўқ насиби бу важд ила роздин,
Бу истимои савтга ман беихтиёрман.

Нодим дуойи хайрингни этиб чекти рақам,
Васфингга ёзди бир неча абъёти мунтазам,
Бу кулбаи ҳақирина еткур букун қадам,
Гарчанд йўқ нисорингга, эй Тўйчи, минг дирам,
Лекин муҳаббатинг билла ман умидворман.

*Сана 1326 йил,
ҳижрий (1908—мелодий).*

* * *

Ғам даштида бу оҳу овора экан мендек,
Тоғу туз аро ёлғуз сайёра экан мендек,
Кўз ёши равон, жисми кўп ёра экан мендек,
Сайдинг қўёбер, сайёд, бечора экан мендек,
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

Банд айламағил они, кўз ёшиға раҳм этгил,
Саргаштаи ҳар води, бу бошиға раҳм этгил,
Чўх жавру ситам қилмай бардошига раҳм этгил,
Раҳм айламасанг ўзига йўлдошига раҳм этгил,
Сайдинг қўёбер, сайёд, бечора экан мендек.
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

Кўп ҳоли забун эркан, афтодаю дилхаста,
Қўйғил они, то бўлғай авлодиға пайваста,
Бўлсун ғаму кулфатдин роҳат била вораста,
Еш, қилма камандингга қўлу оёғин баста
Сайдинг қўёбер, сайёд, бечора экан мендек,
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

Кўп қийнамаким, жисми домингда фигур ўлмиш,
Ўз хайлидин айрилғоч махзуну назор ўлмиш,
Минг дард ила ҳасратга илкингда дучор ўлмиш,

Қолмиш ҳама дилбанди, бу санга шикор ўлмиш,
Сайдинг қўёбер, сайёд, бечора экан мендек,
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

Эрди бу Хўтан дашту тоғи била саҳроси,
Ушбу қора кўзларни ўйнар жойи маъвоси,
Кўнглида эди мушкин сочларни таманноси,
Қонлар тўкадур ҳар дам бу дийдан шаҳлоси
Сайдинг қўёбер, сайёд, бечора экан мендек,
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

Домингни гирифтори ўз ҳолиға ҳайрондур,
Бошдин оёғи захму сандин юраги қондур,
Бу зулму ситамлардин пайваста дар афғондур,
Ҳижрон ўтида доим Нодим дили сўзондир,
Сайдинг қўёбер, сайёд, сайёра экан мендек,
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

* * *

Гуллар очилиб, эмди айёми баҳор ўлди,
Ҳақ раҳмати бу тоғу саҳрога нисор ўлди,
Сарсабзи зумурратгун бегарду ғубор ўлди,
Сайдинг қўёбер, сайёд, бечора экан мендек,
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

Мажруҳ эрур жисми оёна кабоб ўлғай,
Гар бўлса ҳам, аммо ул фарзанди хароб ўлғай,
Ул икки қаро кўзлар йўлларда пуроб ўлғай,
Сайдинг қўёбер, сайёд, бечора экан мендек,
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

Кесма они бошини, жониға ситам қилма,
Бўйниға суруб тиғинг, роҳини адам қилма,
Бу наҳли ҳаётини раҳм айла, қалам қилма,

Сайдинг қўёбер, сайёд бечора экан мендек,
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

Ўз ёру диёридан маҳжуру жудо бўлгон,
Дарду ғаму ҳасратни кўп тортиб адо бўлгон,
Вобастаи занжири бедоди бало бўлгон,
Сайдинг қўёбер, сайёд бечора экан мендек,
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

Қўй, ўйнасун ул оҳу ҳар водию тоғ узра,
Ҳар пешаи сарсабзу анҳору булоқ узра,
Лолаю гул очилгон ҳар гулшану боғ узра,
Сайдинг қўёбер, сайёд бечора экан мендек,
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

Мажнунни биёбону исёну хато, Нодим,
Савдозадаи ишқи оҳую хито, Нодим,
Сайёди ажал бир кун етгай санга, ё Нодим,
Сайдинг қўёбер, сайёд бечора экан мендек,
Ғам тиғи била бағри садпора экан мендек.

(Навоий ғазалига мухаммас)

Токи савдодин думоғим куйдурур хирмон иси,
Чарх домонин тутар бу нолайи афғон иси,
Ғунчадек қон этди дил бир Юсуфи Қанъон иси,
Ғар баҳор эл топса бўстондан гули райҳон иси,
Келур ул райҳон ила гулдин манга ҳижрон иси.

Махфили имконда ишратдин сабўйи топмадим,
Нашъайи кайфу бақодин тоза рўйи топмадим,
Ушбу гулшан ичра ранги орзуи топмадим,
Менки бир гулдин жаҳон боғида бўйи топмадим,
Найлайин қилса муаттар даҳрни бўстон иси.

Орзуи васлидин кўнглумда юз минг можаро,
Сурмасо кўзлар фироқидин бу жон мотамсаро,
Зор маҳзунман, эрур бағрим яро, эй ошно,
Лаъли ҳажридин ниҳон ашким сўзин ағёр аро,
Деса бўлмаским келур бу навъи сўздин қон иси.

Қайси боғу дашт аро ул сарвиноз этди хиром,
Сабзаю гуллар унуб топди суботи мустадом,
То дами маҳшар муаттар бўлғуси андин машом,
Қайдаким жон бахш лаълидин масеҳосо калом,
Сўрди, ул ердин келур юз қарндин сўнг жон иси.

Эҳтиёжингдин худодин ўзга оғаҳ демаким,
Тут қаноат доманин султон ила шаҳ демаким,
Мунъиму муҳсин ҳақиқатда сувалло демаким,
Эй гадо, олам элиға шайъанлиллоҳ демаким,
Бу чамандин келмади ҳаргиз гули эҳсон иси.

Олами мадҳушдир ул зулфи анбар бўйиға
Риштаи жонлар эрур пайванд ҳар бир мўйиға,
Топшириб жон ила кўнглумни қади дилжўйиға,
Жон иси тутди жаҳонни, мен борурман кўйиға,
Қим тилар эл жон иси, мен истадим жонон иси.

Лолаю гул бирла саҳрою чаман жаннат, намуд,
Чекди сарви гул шохида қумрию булбул суруд,
Гулистон ҳар баргидин Нодим фалак айлаб ҳасуд,
Чун Навойиға келур ҳижрон иси ҳар дам, на суд,
Гар баҳор эл топса бўстондин гули райҳон иси.

* * *

(Нодира ғазалига мухаммас)

Қачонким бўлмишам маҳжур мири тождоримдан,
Жаҳон нолишга кирди нолаи беихтиёримдан,
Ҳамоно қўрқмади бу ўтлуғ оҳи тобдоримдан,
Фигонким, гардиши айём аюрди шаҳсуворимдан,
Ғамим кўп, эй кўнгул, сен беҳабарсан ҳоли зоримдан.

Эгилди бори ишқи меҳнати айём ила қаддим,
Муҳаббатдин кўнгул ёр олдида жон айлади таслим,
Ғано бўлдум, йўқ ўлдум ёдинг ила, эй жигарбандим,
Ғуборим ишқ водисинда барбод ўлди, андоқким,
Биёбонларда Мажнун тўтиё излар ғуборимдан.

Дами беҳбудлиғ топмай бу жони ғуссапарвардим,
Ғузундур дам-бадам ҳажр ибтилосинин ғаму дардим,
Еқиб айшим ниҳолин ўтлуғ оҳи нолайи сардим,
Қизил қондур сиришким, заъфарондир чеҳрайи зардим,
Мани ким кўрса фарқ этмас хазон бирла баҳоримдан.

Ишим дарду ғами ишқи-ла дойим изтироб ўлди,
Ғироқ ўтида қилдек, жонга юз минг печтоб ўлди,
Кўзим нам, сийна пурғам, жон ҳазин, бағрим кабоб ўлди,
Бузулди рўзғорим, хонайи айшим хароб ўлди,
На роҳат кўргуман эмди бузулган рўзғоримдан.

Неча йиллар чекиб маҳзун кўнгул дард ила доғини,
Фигонким, кўрмади ул сарви қомат васл боғини,
Кезиб Мажнун каби бу баҳру бар оламни тоғини,
Биёбонларни истаб топмадим ёрим сўроғини,
Берурман жон, сабо ногаҳ хабар келтирса ёримдан.

Жаҳони ишқи ошуби била девона бўлмишлар,
Менингдек таънайи ағёрдин афсона бўлмишлар,
Жунун аҳли менга то ҳамдаму ҳамхона бўлмишлар,
Диёрим аҳли мендин ёрсиз бегона бўлмишлар,
Қи мен ҳам ёрсиз озурдаман ёру диёримдан.

Гаҳи Нодим ғаму ҳасратларимни дафтарин битдим,
Хаёли бирла дод айлаб ўзимдин ҳар замон кетдим,
Кўнгулни маҳзанида гавҳари меҳрини беркитдим,
Гаҳи йиртиб яқолар, қон ютиб гоҳи фиғон этдим,
Налар ўтди бу оқшом, Нодира, бу жону зоримдан.

* * *

(Муқимий ғазалига мухаммас)

Эй пари пайкар, санга хизмат қилолмай доғман,
Давр жавру зулмидин ҳасрат қилолмай доғман,
Забт этиб дарду ғамим тоқат қилолмай доғман,
Рози дил айтай десам, хилват қилолмай доғман,
Бир кеча ёлғиз топиб суҳбат қилолмай доғман.

Эй жафожў, дилбари қаҳр ошқору лутфи кам,
Бир тараҳҳум қилмадинг ҳаргиз менга айлаб карам,
Умрилардурким фироқингда ичарман заҳри ғам,
Жаври бедоду ситам, беҳад чекиб дарду алам,
Бир дами васлинг топиб роҳат қилолмай доғман.

Оразинг гулдур, сочинг сунбул, сўзинг дурри самин,
Кетди ишқингда сани ман муфталодан ақлу дин,
Илтифотингни топиб бир кеча ман зору ҳазин,
Оҳким, нўш айлабон бир журъайи васлинг майин,
Ҳосил айлаб коми дил ишрат қилолмай доғман.

Неча йиллардурки, ул бемеҳрга хуштор ўлуб,
Ишқ ўтиға ўртаниб бу жон, дил афгор ўлуб,
Таънаи ағёр, панди дўстандан безор ўлуб,
Чарх давридин манга иқболу давлат ёр ўлуб,
Бир ўзунгга ёндошиб улфат қилолмай доғман.

Войким, дарду ғаминг қилди мени хилватнишин,
Давлати васлинг тилаб тупроққа қўймишман жабин,
Садқайи жонинг бўлай, маъзур тут, эй нозанин,
Кўча-кўйда учрасанг минг истиҳола халқдин,
Тиз букиб, таъзим этиб, иззат қилолмай доғман.

Жисми зоримдан чиқар кўргач сени табъ ваҳмдин,
Келмагай ҳаргиз мани оғзимға бир гап ваҳмдин,
Қон ютарман рўбарўда индамай хап ваҳмдин,
Ўлтурурсан чин абрў бирла, титраб ваҳмдин,
Бир ўпай дерман, вале журъат қилолмай доғман.

Ихтилоти халқи оламдин мукаддар хотирим,
Заъф бори ғуссадин чун нол бўлди пайкарим,
Дам-бадам ортар ҳаводисдан ғаму дарди сарим
Байтул эҳзону бало зиндонидур турган ерим,
Найлайнн, элдан қочиб узлат қилолмай доғман.

Фитнаю шўру шарарлар бўлди, Нодим, ошкор,
Азми батҳо қил, қўй энди коми айши бу диёр,
Хонумон таркин қилиб йўлларда йиғлаб зор-зор,
Неча дерманки Муқимий ғурбат айлай ихтиёр,
Яхшилардан дил узуб ғайрат қилолмай доғман.

* * *

(Нодим газалига Муқимий мухаммаси)

Эй пайк, банда арзларини шаҳри ёра де,
Мажруҳ кўнгли, борми анга ҳеч чора де?—
Бераҳмлиғда кўнглин ани санги хора де,
Боди сабо, саломими ул гул узора де,
Бу андалиб зор паёмин баҳора де.

Бир ғамзасида ўт тушубон ошёнима,
Кўк тоқи тийра нолау оҳу фиғонима,
Қосид бошингни ҳурмати номехрибонима,
Еттим ниҳон тутуб ғами ишқини жонима,
Раҳм айлаюб бу дардимни сан ошкора де.

Ағёрим ила ёр бу тун бода нўшдур,
Рашким келиб тонг отгунча корим хурушдур,
Қайда бошимда эмди мени ақлу ҳушдур,
Ул маҳлиқо сипеҳр каби сабзапўшдур,
Жайбида тугмаларни дарахшон ситора де.

Етти рамақа жониму келмас хаёлиға,
Наззора қилай демагай зор ҳолиға,
Тун-кун дуодаменки етишгай камолиға,
Ўлсам фироқ даштида етмай висолиға,
Эй гирдбод, кўрсанг ўшал ғамгусора де.

Хусн иқлимини тахтида султон дегил ани,
Майгун лабини лаъл бадахшон дегил ани,
Зулфу хатини сунбулу райҳон дегил ани,
Қад дема, сарвнoз хиромон дегил ани,
Рухсoран мунавварини моҳпора де.

Ҳажрида умри ранж чекиб, ранг заъфарон,
Еш ўрниға кўзумдин оқар қатра-қатра қон,
Эй дўст, шулки ҳасратимни айласам баён,
Зинҳор учраганда ўшал шўх ноғаҳон,
«Сансиз ғамингда жайби ани пора-пора»,— де.

Эй раҳгузари, куйи ўшал ёри бевафо,
Кўрдинги, ҳажр дардида мен зори бенаво,
Бошимда шавқ васли, жамолига жон адо,
Кўрсанг нигорими санга мендан бу илтижо:
«Дарду ғамига йўқ ани ҳаргиз шумора»,— де.

Езди қалам Муқимий, байиду қарийбдин
Кўрмай гуризи бормиди нону насибдин,
Инжима жавр этса карам бил ҳабибдин,
Нодим, шикоят айлама ёру рақибдин,
Боис тамоми ғуссаға бу бахти қора де.

* * *

(Фурқат ғазалига Нодим мухаммаси)

Ҳар замон минг сеҳри жоду ошкор айлар кўзунг,
Навоки мужгон ила элни шикор айлар кўзунг,
Қон тўкуб махфилни тарҳи лолазор айлар кўзунг,
Май ичибким ғамза тигин обдор айлар кўзунг,
Ҳар нигоҳда юз кишини дилфигор айлар кўзунг.

Оразинг меҳри жаҳонга шўриши ғавғо солиб,
Ҳар кими бошига зулфинг нағҳати савдо солиб,
Чиқсанг, эй маҳваш, юзунгга парда бепарво солиб,
Холинг ошуби ҳабаш иқлимиға яғмо солиб,
Фитнадан торож мулки зангбор айлар кўзунг.

Мунфаилдур оразингдин, эй пари пайкар, қуёш,
Берди савдон висолингдин туман минг хаста бош,
Эй нигори сиймбар, мундоғ бўлурму кўзу қош!
Айламас тоқат нигоҳингға агарчи бўлса тош,
Кўзгуни сиймоб янглиғ беқарор айлар кўзунг.

Кел, томоша айла ул жаллод бадхў даврини,
Шўр ангизу ситампарвар, жафожў даврини,
Ул бути чин ҳасрат ижод ила манжў даврини,
Раҳна солиб даҳр аро қилди баложў даврини,
Қўрқаман эл қонидин сув жўйбор айлар кўзунг.

Хоки пойнинг аҳли ботин бирла зоҳир сурмаси,
Нўғи мужгонингдадур, қудрат машоҳир сурмаси,
Токи сендин бўлди муъжиз ҳақни тоҳир сурмаси,
Хоки ночизию кон ўлди жавоҳир сурмаси,
Бир назар солмай ани бу навъи хор айлар кўзунг.

Токи кирдинг базм аро, эй нозанин, ойдек тўлуб,
Май ичиб, гулгун қабо жайбин ешиб, ҳар дам кулуб,
Неча юз минг ишқ элин бир ғамза бирла ўлдуруб,
Ой юзинг узра қошинг ўтрусида миррих ўлуб,
Қудс буржидан қиронлар ошкор айлар кўзунг.

Соадинг синдирди ҳар халхоли сиймин қадрини,
Сўзларинг аъжозу сихру аҳли тазмин қадрини,
Даҳр аро қилди баланд овоза нархин қадрини,
Нағҳати зулфинг ушотиб нофай чин қадрини,
Охуи дашти Хўтанни шармисор айлар кўзунг.

Сенсан истиғно спехрининг мунаввар бир маҳи,
Кишвари ҳусну малоҳатнинг салобатлик шаҳи,
Бўлди хуни дил насиби Нодими дасти таҳи,
Базм аро гулранги майсан нўш қилғилким гаҳи,
Фурқатийға бир боқиб, дафъи хумор айлар кўзунг.

* * *

(Завқий ғазалига мухаммас)

Сарви қад рафторинга бўстонлар айтур офарин,
Бу меҳру рухсоринг кўруб, давронлар айтур офарин,
Ҳусн иқлимини хонисан. хоқонлар айтур офарин,
Жоно, жамолингни кўруб жононлар айтур офарин.
Ўз кўксига ўзи уруб ёронлар айтур офарин.

Эй яхшиларни сарвари, ул хатту холингга қараб,
Бу шавкату ҳуснинг била чашми ғизолингга қараб,
Исо сифат нутқунг кўруб, фазлу камолингга қараб,
Қадди ниҳолингга боқиб, абру ҳилолингга қараб,
Шоҳо висолингга қараб, султонлар айтур офарин.

Хайли малойик ҳар замон ул арш соқидин чиқиб,
Ой ила кун шому саҳар бу чархи тоқидин чиқиб,
Фирдавснинг қасри уза ҳуру мароқидин чиқиб,
Дунёйи фонидин чиқиб, айвон боқидин чиқиб,
Жаннат равоқидин чиқиб, ғулмонлар айтур офарин.

Ошиқларинг, эй нозанин, ҳар дам санга қурбон бўлур,
Бир дам сани гар кўрмаса, жону дили сўзон бўлур,
Гуфтора келсанг ноғиҳон дурри гуҳар ғалтон бўлур,
Булбул кўруб нолон бўлур, қумри кўруб ҳайрон бўлур,
Тўти кўруб гирён бўлур, хушхонлар айтур офарин.

Лаъл ила ғунча — иккиси рашки лабингдин қон ютар,
Ҳеч нуктадонлар топмади дуржи даҳонингдин асар,
Ғавғойи юз маҳшар турар, қаддингни қилсанг жилвагар,
Мулло кўруб фарёд этар, шоир кўруб абъёт этар,
Зоҳид кўруб ақли кетар, эшонлар айтур офарин.

Эй, фурқатингни ханжари қилди юракни поралар,
Марҳам тиларлар раҳм қил, ушшоқ — кўнгли ёралар
Инсу малакдур ошиқинг, саргашта бу сайёралар,
Ишқингда кўп оворалар қайга борур бечоралар,
Ҳуснунгга кўп парвоналар, куйгонлар айтур офарин.

Эй, ошиқи бечорасан, бир кўрмадинг йиллар ўтуб,
Не бахти иқболинг эрур паймонаи ишрат тутуб,
Гул-гул ёниб, бир-бир босиб, минг ноз ила ойдек тўлуб
Ёр келса маҳбубинг бўлуб, бир кеча маъшуқинг бўлуб,
Мезбон дуогўйинг бўлуб, меҳмонлар айтур офарин.

Сабр ила сомонимни ман совурдим оҳим бодига,
Қонёъ бўлиб ҳижрон тунни васлинг хаёли зудига,
Бағри куюб афғон этар Нодимни тушсанг ёдига,
Завқий қулингни додига, тун кечалар фарёдига,
Тахсин қилур ёр додига, осмонлар айтур офарин.

МАКТУБ

МАКТУБИ МУҲАББАТ УСЛУБ

Эй боғи умримда битган ниҳол,
Кўзум чашмаси бирла топган камол,
Дилим қувватию уйим зийнати,
Кўзум нури, ёлғуз бошим давлати.
Дуогўй бу мустаманди ғариб,
Рижоғўю афтодаю бенасиб,
Муҳаббат жаҳонида бир тоза боғ,
Мани рўзғоримда ёнган чироғ.
Дами бермаган хотиримга малол,
Тавозеъдин айлаб қадин мисли дол,
Қаноат қилиб ҳарна бергонима,
Қилиб эътимод аҳду паймонима,
Мени айлабон эл аро аржуманд,
Қилиб рўзғорими қадрия баланд,
Боқиб жумла фарзандими субҳи шом,
Тутуб гўшаи уйда дойим мақом,
Саранжом этиб ишни шод айлаган,
Неча мушкулумни кушод айлаган.
Сенга, эй вафодор ёрим, салом,
Гуландоми гулгун узорим, салом.
Салом, эй мен хастанинг ҳамдами,
Салом, эй ҳарими кўнгул маҳрами.

Ҳама нури чашм ақрабоға салом,
Ағо-инию ошноға салом.
Салому таҳият адо айлабон,
Қилай ҳасби ҳолимни бир-бир баён:
Танимиз эрур соғ, юз шукрим,
Фароғатдадурмиз ҳамиша салим,
Етиб ҳар диёр аҳлидин шодлиғ
Бузулгон кўнгулларға ободлиғ,
Саёҳат ишим гоҳ сайри чаман,
Дамодам зиёфат, гаҳи анжуман,
Кўруб тоғлар узра ёмғуру қор,
Булардин ўтуб чун насими баҳор,
Гаҳи дашт ила кўҳсор узра ман,
Гаҳи чашмау мурғизор узра ман.
Тамомиси сарсабзу шодобу тар,
Раёҳину анвои гул сарбасар.
Оқиб чашмалар ишқ эли ёшидек,
Унуб анда лола шаҳид бошидек,
Етиб энди алқисса биз бенаво,
Турубмиз бу ердаки — Авлиёто.
Ажаб жою хушфайзу осор экан,
Баланду фараҳбахш кўҳсор экан.
Суви оби кавсар каби оқ эрур,
Ичган кимсага тамъи шакар берур.
Эрур ғарбу шарқу жанубида тоғ,
Ҳама сабзау настарину булоқ.
Келур ёнидин бир улуғ тоза сув,
Оқар шалдираб, тошга айлаб ғулув.
Элотия атрофида беҳисоб,
Тамомининг бойвуччаси бениқоб.
Ўти сийнадин, молу-коли фузун,
Келур эмчагидан сути чун қуюн,
Соғарлар соғин ҳар куни тўрт йўл,
Қадам-барқадам хайма бирла овул,
Қимиз, сув — масаллиқ ичар мардуми.

Бўлур наҳри — дарё қуюлса ками.
Сутининг тамомийси қаймоқ эрур,
Киши ичса, таъми сариғ ёғ эрур.
Дуо бирла ёзди бу Нодим салом,
Сўзум кўп эрди қисқа қилдим калом.

САЕҲАТ ТААССУРОТЛАРИ

...Эрди минг саккиз юзу тўқсон тўққуз тарих аро,
Тарихи ҳижрийда минг уч юз ўн олти бордур.

Ибтидо туштум вагонга мен бориб Хўқанддин,
Турфа санъатким мисоли гумбази даввордур.

Сув била ўт ихтилотидин топиб қувват баса,
Бу ажабким барқ янглиғ тезу хушрафтордур.

Кўҳ пайкар ғарқи пўлоду темур сар то ба по,
Оғзидин ўтлар сочар бир аждари хунхордур.

Бир неча қасри музайян жумла марбуту матин,
Ҳарнаким дилхоҳ бўлса, доимо тайёрдур.

Ҳар бири бир манзари олийбино, ойинабанд,
Гашт ҳангомида савти нағмаи сетордур.

Гўйиё тахти Сулаймондурким ул бир лаҳзада
Сайр этар оламни, бу бир неъматни жаббордур.

Бордим ўн беш соат ичра мап Самарқанд шаҳрига,
Турфа ул шаҳри беҳишт осор хуш анҳордур.

Йўллари сабзу зумурратгун, тамоми лолазор,
Турфа дарёйи Зарафшон, бир тараф кўҳсордур.

Обишору хушҳаво, пасту баланду дилнишин,
Гулшани Фирдавс янглиғ гуллари бехордур.

Пойтахти Ўрдаи Мир Темуру Афросиёб,
Хобгоҳи Шоҳи Зинда, Хожайи Аҳрордур.

Тоғдек Мирзо Улуғбек буқъасию Шердор,
Чарх янглиғ рифъатию тоқи тиллокордур.

Бу жамининг зиёротидан ўлгач мустафиз,
Тошканд устига азм эттим, ғараз дийдордур.

Ул Чиноз дарёсиға кўрдум ажойиб кўпруги,
Жумла пўлоду темурдин ҳайрат афзо кордур.

Гўйиё сув узра чекмишлар фалак хиргоҳини,
Ерга урган кўҳ янглиғ михлари минқордур.

Бу Али Синоу Суқрот ила Луқмони ҳаким
Фикру тадбири-ла тарихин топмоғи душвордур.

Бу Скандар саддидур яъжужи дарё дафъига,
Ё тилисмидур муҳандислар анга меъмордур.

Устидин ўтгай вагону остидин дарёйи Сир,
Сақфу атрофи, таги пўлод ила мусмордур.

Кўргач они тишладим филфавр ҳайрат бармогин,
Бўлмағай мундоғ магар бу ишда олло ёрдур.

Ондин ўттим офарин деб, шаҳар бўлди жилвасоз,
Барқдин истансаларда машъали бисёрдур.

Тошканд шаҳрига киргунча иморат беҳисоб,
Тоғдек олий бино, ҳар қайси лангардордур.

Ҳар тараф кетган хиёбон, кўчаси боғи Эрам,
Турфа ранго-ранг гуллар тажриҳал анҳордур.

Ул Кенас маъвosi гўё қуббайи зотил имод,
Қасри олий шаън даври гулшану ашжордур...

Хожа Муҳиддин, тўра ғаввоси баҳри маърифат,
Турфа равшан дил қаландар машраби хушёрдур.

Соҳиби иззу шараф олий табору номдор,
Онда Орифхожа давлат боғида гулзордур.

Мирзо Яъқубики ул Шероза банди аҳли дил,
Сабҳайи арбоби дониш устида паркордур.

Хон ака бирла Зоҳиджон ҳожи асҳоби вафо,
Одамият расму ойнида хуш атвордур.

Ҳам неча аҳли саёdot зумраи фазлу камол,
Фирқаи зул эҳтишому жоҳ ким тужжордур.

Ҳар бири тавпиру таъзим ила меҳмон айлади,
Чун дуоғу парвару ҳар қайси хушкирдордур.

Ул навозишларки кўрдим ҳар биридин беқиёс,
Мадҳу шукрия дер кўнгул то қуввати гуфтордур.

Баъди итмоми зиёроту мазороти изом,
Дедилар:— Гимназия бир жойи ҳикматвордур.

Мирза Яъқуб бирла Муҳиддин тўра ҳамроҳ ўлуб
Бордилар сарсабз йўллар бирлаким ҳамвордур.

Мирзо Маҳтум гимназияда бўлди дучор,
Ул заки табъу фаросатманду зулафкордур.

Жондор оликим, тамомии мадорис нозири,
Донишу ақл ичра машҳури ҳама амсордур.

Мирзо Махтум рухсат сўрди ул жондордин,
Чунки ул олижаноб ул буқъага сардордур.

Рухсат ўлғач Николай Остроумов жондордин,
Қирдик ул гимназия таъмири гардунвордур.

Марҳамат айлаб тамомисин биза кўрсатдилар,
Ул Фалотун табъи донишмандким жондордур.

Тоқи кисридек неча тоқи муаллойи ажиб,
Ҳар бири тазйин берилган гумбази даввордур.

Неча юз устол қўйилган турфа ҳар бир қаср аро,
Ҳар бири нақшу нигори, чини зарринкордур.

Неча минг таълим аҳлидин кириб ҳар хонада,
Ишлари дарсу сабақ, илму адаб такрордур.

Ҳар бирида бир муаллим — зуфунун, ҳикматшунос,
Олдида Суқроту Афлотун ани бекордур.

Кўрсатур барқу ҳаво, ойинайн гитинамо,
Ояту тасбеҳ ўқур, сандуқи мусиқордур.

Ул расад бирла кусуфу хусф, бўрону шамол
Фурсатин дерлар нужум аҳли ҳама иқрордур.

Бўйла ҳикматхона гимназияни кўргач, дедим:
— Офарин, минг офарин, бу илм бир асрордур!

Ҳайфким, атфоли аҳли дину исломи наби
Аксари бебаҳраю идрок калаҳжордур.

На улуми дин ўқурлар, на улуми ҳандаса,
Жумла машғули тижорат, пахта дер дайёрдур.

Кечу кундуз на ёди охират, на фикри илм,
Зикру фикри ақчау суму тийин, онбордур.

Доимо бекор ҳашву лағв деб улфат тутуб,
Мақсади сайру тафарруж, нағман музмордур.

Муфсиду шармандаларға дўст ҳар шому саҳар,
Солиҳу илм аҳлидин дойим қочиб безордур.

Қайси ишким мужиби қаҳри худо анга муҳиб,
Боиси ҳар бир савоб ўлса анга ағёрдур.

Йўқ эрур ҳаргиз аларнинг илму амал бирла иши,
Аксари бефаҳму дониш, ҳийлагар, ғаддордур.

Садри ҳар мажлис ҳароми зодаи беасл эрур
Саййиди содот бепул эл кўзиға хордур.

Чарх давридин улуму фазл аҳли заҳрнўш,
Ғуссаю доғи аламдин то саҳар бедордур.

Кўрмайин ҳаргиз мурувват аҳли даврондин дами,
Манзилу маъман аларға ғурбати ақтордур.

Қимдаким сийму зар ўлса, соҳиби иззу шараф,
Остонида неча озода хизматкордур.

Ҳайф, юз минг ҳайфким, умр ўтказиб ғафлат била,
Ҳақ ризосин истамас ҳар кимса ким беордур.

Тобакай жавлон этарсан орзу майдонида,
Ҳозир ўл остингда чоҳи арса тангу тордур.

Кимки илму дарс гулзоридин ўлди баҳраманд,
Чашмаи лутфи худодин доимо саршордур.

Гўшаи фарқу фанода кимки бўлди мустақим,
Авжи иззат узра охир ул фалак миқдордур.

Ёзди бу манзумани келгач саёҳатдин ажиб,
Ёдгору тухфан аҳбоба бир ахбордур.

МУНДАРИЖА

Шоир Нодим Намангоний (<i>А. Турсунов, А. Халил-беков</i>)	3
Ҳажвиёт	11
Ғазаллар	41
Мухаммаслар	60
Мактуб	78

На узбекском языке

НОДИМ
ИЗБРАННЫЕ СТИХИ

Гослитиздат УзССР—Ташкент—1964

Редактор *Ҳ. Пулатов*
Рассом *Ю. И. Стрельников*
Расмлар редактори *Г. П. Бедарев*
Техн. редактор *М. Парнихужаев*
Корректор *Ғ. Маҳмудов*

* * *

Босмахонага берилди 28/ХII 1963 й. Босишга рухсат этилди 8/II
1964 й. Формати 70×92¹/₃₂. Босма л. 2,75. Шартли босма л. 3,22
Нашр л. 2,8. Индекс б|а. Тиражи 15 000. УзССР Давлат ба-
дний адабиёт нашриёти Тошкент, Навоий кўчаси, 30.
Шартнома № 180—63.

* * *

Ўзбекистон ССР * Министрлар Советининг Матбуот бўйича
Давлат комитетининг Ихтисослаштирилган ҳарф герув фабрикасида
тайёрланган матрицадан 3-босмахонасида босилди.
Тошкент, Ленинград кўчаси, 15. Заказ № 215. Баҳоси 18 т.